

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ОСНОВИ МИТНОЇ СПРАВИ

НА ТРАНСПОРТІ

Навчальний посібник

Частина 1

Харків 2025

УДК 656.073.5:339 (075)

О 75

*Рекомендовано вченою радою Українського державного університету
залізничного транспорту як навчальний посібник
(витяг із протоколу № 6 від 01 липня 2025 р.)*

Рецензенти:

проф. М. Мороз (Кременчуцький національний університет),
доц. А. Кузьменко (Університет митної справи та фінансів)

Авторський колектив:

І. В. Берестов, М. Ю. Куценко,
О. С. Пестременко-Скрипка, А. В. Колісник

Основи митної справи на транспорті: Навч. посібник /
О 75 І. В. Берестов, М. Ю. Куценко, О. С. Пестременко-Скрипка та ін. –
Харків: УкрДУЗТ, 2025. – Ч. 1. – 137 с., рис. 5, табл. 9.

ISBN

Описано особливості функціонування митної системи України, принципи здійснення митної діяльності, методи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Обґрунтовано міжнародні аспекти митної справи, особливості митно-тарифної політики, а також класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. Наведено методи визначення митної вартості товарів, складових митних платежів, а також непрямих податків, що застосовують під час переміщення товарів через митний кордон.

Ураховано вимоги Митного та Податкового кодексів України і положень інших нормативно-законодавчих і відомчих актів.

Призначено для використання здобувачами закладів вищої освіти для вивчення дисциплін, пов'язаних із застосуванням митного законодавства в транспортних технологічних процесах організації та перевезення вантажів, інших товарів і предметів і пасажирів у міжнародному сполученні.

УДК 656.075.3:339 (075)

ISBN

© Український державний університет
залізничного транспорту, 2025.
© І. В. Берестов, М.Ю. Куценко,
О. С. Пестременко-Скрипка, А. В. Колісник, 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ	7
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ	12
1.1. Історія розвитку митної справи в Україні	12
1.2. Особливості функціонування митної системи України	20
1.3. Поняття і принципи здійснення митної справи	22
1.4. Митна справа як складова зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) держави	28
1.5. Сутність, принципи та моделі функціонування митної політики країни	34
1.6. Методи митного регулювання ЗЕД	39
Контрольні запитання до розділу	44
РОЗДІЛ 2. ІНТЕГРУВАННЯ МИТНО-ТАРИФНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ СИСТЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ	46
2.1. Світові міжнародні організації та розвиток митно- тарифної системи	46
2.2. Митно-тарифні аспекти економічної інтеграції	55
2.3. Економічна природа митного тарифу, його класифікація та функціональні завдання	66
2.4. Види мита, мета і специфіка їх застосування	68
2.5. Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності	78
Контрольні запитання до розділу	83
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ	85
3.1. Поняття митної і фактурної вартості товарів	85
3.2. Контроль визначення та корегування митної вартості товарів	90

3.3. Складові митних платежів	94
3.4. Нарахування непрямих податків із переміщенням товарів через митний кордон України	98
3.5. Митні збори як різновид митних платежів	110
Контрольні запитання до розділу	116
Бібліографічний список	118
Предметний покажчик	121
ДОДАТОК 1. Вантажна митна декларація	125
ДОДАТОК 2. Правила класифікації товарів в УКТЗЕД	126
ДОДАТОК 3. Митні режими та їхні особливості	133

ВСТУП

Навчальний посібник «Основи митної справи на транспорті» призначений для здобувачів вищої освіти, аспірантів, а також фахівців у галузі митного регулювання та зовнішньоекономічної діяльності, які бажають поглибити свої знання та навички у сфері митної справи, зокрема в умовах транспортної логістики. Митні органи відіграють головну роль у регулюванні зовнішньої торгівлі, контролюючи переміщення товарів через митний кордон, а також забезпечують дотримання митних правил і стандартів.

Метою розроблення посібника є формування у здобувачів практичних навичок і теоретичних знань, необхідних для ефективного застосування митного контролю у сфері транспортних перевезень, а також розвитку стратегій управління митними операціями та дотримання митних процедур у міжнародних перевезеннях.

Основними завданнями щодо вивчення навчального посібника є система знань, умінь і навичок:

- знання національного законодавства та міжнародних угод у сфері митного контролю, методів правового регулювання митної діяльності з набуттям такого рівня їх сформованості, щоб мати змогу орієнтуватися та застосовувати їх до практичних ситуацій;
- аналізувати і об'єктивно оцінювати інформацію у сфері транспортних систем і технологій у частині організації митного контролю;
- розробляти нові та удосконалювати існуючі транспортні системи і технології з питань митного контролю, визначати цілі розроблення, наявні обмеження, критерії ефективності та сфери використання;
- досліджувати вплив митних процедур на ефективність транспортних технологій;

- застосувати сучасні інформаційні технології та інформаційні ресурси з митного права в частині організації митного контролю для розв'язання певних практичних задач;

- аналізувати і оцінювати ефективність ланцюгів поставок і логістичних центрів зі здійсненням міжнародних перевезень, розраховувати відповідні показники;

- використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для аналізу, розроблення та удосконалення митного контролю.

Цей посібник спрямований на підготовку фахівців, які зможуть ефективно працювати в галузі митного контролю та забезпечувати належний рівень організації міжнародних перевезень через митний кордон України.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Митним кодексом України визначені терміни і поняття, які застосовують у митній справі [1].

Вантажне відправлення - товари, що надходять в Україну на адресу осіб або відправлені ними за межі України чи переміщувані транзитом через митну територію України, крім товарів, що належать громадянам і переміщувані ними в ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі.

Ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України - сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України в будь-який спосіб у відповідному напрямку.

Випуск товарів – надання митним органом права на користування та/або розпорядження товарами, щодо яких здійснюється митне оформлення, відповідно до заявленої мети.

Вільний обіг – обіг товарів, який здійснюється без обмежень з боку митних органів України.

Громадяни – фізичні особи: громадяни України, іноземці, особи без громадянства.

Декларант – особа, яка самостійно здійснює декларування або від імені якої здійснюють декларування.

Декларація митної вартості – документ встановленої форми, що подає декларант, містить відомості про митну вартість товарів, які переміщують через митний кордон України чи стосовно яких змінюється митний режим.

Дозвіл митного органу – надання особі митним органом усно, письмово (паперовим або електронним документом) чи шляхом проставляння відбитка особистої номерної печатки на супровідних документах (деклараціях, відомостях) права на вчинення певних дій.

Електронні інформаційні ресурси митних органів – систематизована інформація, що включає дані в електронному вигляді, право на володіння, використання або розпорядження якими належить митним органам відповідно до законодавства та які створені, отримані, обліковані, оброблені та зберігаються на матеріальних носіях і/або відображені за допомогою інформаційних технологій.

Загальна декларація прибуття – повідомлення про товари, призначені для ввезення на митну територію України, у тому числі з метою транзиту, що містить відомості, необхідні для аналізу ризиків із метою оцінювання безпеки та надійності, надане митному органу у встановлені порядок і строки.

Заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – не пов’язані із застосуванням мита до товарів, що переміщують через митний кордон України, встановлені відповідно до законодавства заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, охорону здоров’я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозять в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини.

Заходи офіційного контролю – фітосанітарний контроль, ветеринарно-санітарний контроль, державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров’я та благополуччя тварин, що проводять згідно із законодавством України.

Зона митного контролю – місце, визначене митними органами в пунктах пропуску через державний кордон України або в інших місцях митної території України, у межах якого митні органи здійснюють митні формальності.

Митна декларація – заява встановленої форми, у якій особою зазначено митну процедуру, що підлягає застосуванню до товарів, і передбачені законодавством відомості про товари, умови і способи їх переміщення через митний кордон України та щодо нарахування митних платежів, необхідних для застосування цієї процедури.

Митна процедура – зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей і порядок їх виконання.

Митне забезпечення – одноразові номерні запірно-пломбові пристрої, пломби, печатки, штампи, голографічні мітки, засоби електронного підпису чи печатки та інші засоби ідентифікації, що використовують митні органи для відображення та закріплення результатів митного контролю та митного оформлення.

Митне оформлення – виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Митний контроль – сукупність заходів, здійснюваних із метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів із питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законодавством порядку.

Митний режим – комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їхній правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення.

Митний статус товарів – належність товарів до українських або іноземних.

Митні органи – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, митниці та митні пости.

Митні правила – встановлений порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, надання їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій із товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи.

Митні формальності – сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами, а також автоматизованою системою митного оформлення з метою дотримання вимог законодавства України з питань митної справи.

Попереднє повідомлення – завчасне повідомлення митному органу про намір ввезти товари на митну територію України або вивезти їх за її межі.

Попередній документальний контроль – форма здійснення заходів офіційного контролю, яка полягає у проведенні в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України посадовими особами митних органів перевірки відповідних документів і відомостей, а в разі потреби за результатами застосування автоматизованої системи управління ризиками – візуального інспектування товарів, транспортних засобів, які ввозять на митну територію України або поміщують у митний режим транзиту.

Пропускання товарів через митний кордон України – надання митним органом відповідній особі дозволу на переміщення товарів через митний кордон України з урахуванням заявленої мети такого переміщення.

Товари – будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законодавством поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщувана лініями електропередачі.

Транспортні засоби – транспортні засоби комерційного призначення, транспортні засоби особистого користування, трубопроводи та лінії електропередачі.

Транспортні засоби комерційного призначення – будь-яке судно (у тому числі самохідні та несамохідні ліхтери та баржі, а також судна на підводних крилах), судно на повітряній подушці, повітряне судно, автотранспортний засіб (моторні транспортні засоби, причепа, напівпричепа) чи рухомий склад залізниці, що використовувааний у міжнародних перевезеннях для платного транспортування осіб або платного/безоплатного промислового чи комерційного транспортування товарів разом із їхніми звичайними запасними частинами, приладдям та устаткуванням, а також мастилами і паливом, що містяться в їхніх звичайних баках упродовж їх транспортування разом із транспортними засобами комерційного призначення.

Транспортні засоби особистого користування – наземні транспортні засоби (загальною масою до 3,5 т), причепа до них, плавучі засоби та повітряні судна, що зареєстровані на території відповідної країни, перебувають у власності або тимчасовому користуванні відповідного громадянина, ввезені або вивезені цим громадянином у кількості не більше однієї одиниці на кожну товарну позицію виключно для особистого користування, а не для промислового або комерційного транспортування товарів чи пасажирів за плату або безоплатно.

Умовне звільнення від оподаткування митними платежами – звільнення від сплати нарахованого податкового зобов'язання в разі поміщення товарів у митні режими, що передбачають звільнення від оподаткування митними платежами за умови дотримання вимог митного режиму.

Розділ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Невід’ємним елементом економічної стабільності будь-якої незалежної країни є митна справа. Встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль і митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики, становлять митну справу [1]. Останнім часом усе більше лунає пропозицій щодо необхідності докорінної зміни в роботі митних органів і підходів до самої митної справи як такої. Зокрема, в Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» одним із пріоритетів визначено реформу державної митної справи та інтеграцію в митну спільноту Європейського Союзу [2]. Отже, сьогодні розробляють відповідні програми та механізми щодо реформування митної системи в цілому. Сучасний стан будь-якого явища не можна зрозуміти поза межами його історичного розвитку. Для того, аби системно підійти до процесу запровадження реформ у митній сфері, необхідно здійснити історико-правовий аналіз митної системи України.

1.1. Історія розвитку митної справи в Україні

Розвиток митної справи почався ще до нашої ери. Професія митник дуже давня, вона стоїть поряд із такими професіями, як землероб, воїн, лікар тощо. Періодизацію історії митної справи в Україні можна умовно поділити на сім етапів, що наведені в табл. 1.1.

Періодизація історії митної справи в Україні

Етап	Період в історії	Дата періоду
I	докиївський період в історії митної справи на українських землях	V ст. до н. е. – VIII ст. н. е.
II	період Київської Русі та монголо-татарського панування	XI – XVII ст.
III	період запорізького козацтва – Гетьманщини	XVI ст. – перша половина XVIII ст.)
IV	період входження українських земель до Російської імперії	кінець XVIII – початок XX ст.
V	митна справа в Україні в радянську добу	1917–1991 рр.
VI	становлення та розвиток митної справи у період розбудови незалежної української держави	1991–2012 рр.
VII	сучасний період, пов'язаний з активними процесами євроінтеграції, ухваленням чинного Митного кодексу України, приведенням національного законодавства у сфері митної справи у відповідність з нормами і принципами права Європейського Союзу	2012 р. – дотепер

На території України розвиток митних відносин почався у IV – V ст. до н. е. У той час міста Причорномор'я, які існували на сучасній території України, почали стягувати податки за просування товарів через чужу територію. Отже, на момент виникнення першого державного утворення Київської Русі вже існувала певна митна політика. Перші відомості про мито на території України з'явилися в IX ст. у той час, коли були підписані торговельні угоди з Візантією, так звані «договори з греками» [3]:

1. Договір 907 р. (за іншими джерелами 911 р.), підписаний київським князем Олегом, підтверджує привілеї київських купців:

- данина по 12 гривень на уключину судна;
- Візантія повинна утримувати київських купців шість місяців;
- забезпечення безмитної торгівлі.

2. Договір 944 р., підписаний князем Ігорем, встановлює певні обмеження:

- скасування безмитної торгівлі для київських купців;
- обмеження імпорту парчі та шовку.

«Договори з греками» [4] не тільки врегулювали стан зовнішніх зв'язків стародавньої держави, а і визначили подальший розвиток зовнішньоторговельної, а саме митної, політики Київської Русі.

У Київській Русі мито означало податок, що сплачували за перевезення товарів, перегін худоби через кордон. І вже на момент написання збірника законів «Руська правда» Ярослава Мудрого термін «митниця» вже був використовуваний як нашим народом, так і іншими. У період монголо-татарської навали на українських територіях ханська адміністрація надавала право на збирання податків зі спеціальним знаком – тамгою (клеймо, що ставили на різних предметах як знак власності), а процес накладання тамги називали «таможня» [3]. Саме тоді з'явився термін «таможенник».

Стародавня держава проіснувала до першої третини XIII ст. і занепала під ударами орд Батия. Монголо-татари ввели на наших землях внутрішнє торгове мито – тамгу, яке стягували з усіх товарів, що продавали.

Коли Україна перебувала під владою різних країн, а саме Польщі, Литви та інших, звичайно там існували свої митні особливості та закони, яких повинні були дотримуватись і українці. Митне законодавство Литви мало велику кількість митних ставок, які часто змінювалися, і жорсткі санкції щодо до тих, хто намагався обійти митні застави.

З XV ст. Україна вступає в період запорізького козацтва. За часів Козацької держави з метою створення сприятливих умов для торгівлі видавали спеціальні універсали про охорону особи, товарів, майна купців. Першим торговим партнером запоріжців була Туреччина. За договором 1649 р. турецького султана з «Військом Запорізьким і народом руським», тобто вільною Україною, сторони взяли на себе такі обов'язки: Туреччина – надавати українським купцям право плавати по Чорному та Білому морях з усіма їхніми портами, у будь-який час заходити в порти і скільки завгодно стояти там; вільно спілкуватися з купцями материкових і річних міст із питань продажу, купівлі і обміну; будувати в портах складські приміщення (тобто безмитно торгувати в Турецьких володіннях), а Україна – перешкоджати запорізьким і донським козакам нападати на Османську Імперію. Завдяки цьому на Запорізькій Січі були свої митні порядки. З архівів документів XVI-XVII ст. можна побачити, що кораблі, не доходячи до Січі версту, витримували 20-денний карантин і входили до бухти безмитно [3].

У часи правління Богдана Хмельницького збирання прикордонного мита було покладено на Державний скарб. Існували два види зовнішніх митних зборів: «евекта» – мито від вивезення товарів, «індукта» – від ввезення [6]. Мито переважно сплачували тільки чужоземні купці. У табл. 1.2 [6] наведені деякі угоди Гетьманської держави.

З 1648 до 1654 р. Богдан Хмельницький відправив до Москви не менше 10 посольств, Москва до України – не менше 15. Результатом їхніх дипломатичних стосунків було врегулювання митних питань між Росією та Україною.

У перший час після Переяславської ради 1654 р. Україна мала своєрідне (якого не мала жодна адміністративна одиниця Росії) козацько-старшинське самоврядування, військо, суд, податкову систему, митні кордони. Однак, за умовами «Переяславських статей» 1659 р., за гетьмана Ю. Хмельницького Україна була позбавлена права на самостійні зовнішні відносини [3].

Торговельні угоди Гетьманської держави

Документ	Рік
Договір між турецьким султаном і запорожцями на 100 років про вільне морське плавання	1649
Соборний Уклад, який визначав відповідальність за недотримання митних процедур та оскарження рішень збирачів мита	1649
Торгівля про безмитну торгівлю з російським урядом	1649
Митний статут (упорядковував фіскальні обов'язки купців)	1653
Новоторговий статут (мити сплачували виключно в грошовій формі)	1667

У період із кінця XVII до початку XX ст., як відомо з історії, Україна знаходилася під владою Російської держави. У цей час становище України можна було охарактеризувати як нестабільне. У XVII ст. у Російській державі було створено централізовану митну систему по всій території країни. Збір мита виконував Приказ великої казни [7].

До кінця XVII ст. на українських землях, які входили до складу Російської держави, склалася система митних установ зі своїми штатами. У період державних переворотів із 1725 до 1762 р. митна політика була непослідовною. У 1724 р. Катерина I видала наказ про «Покровительський митний тариф» (товари, які ввозили іноземні купці, обкладали митом, російські купці могли вивозити свої товари без перешкод) [3]. Але в 1726 і 1728 рр. були підписані російсько-англійські та російсько-пруські договори, які встановлювали режим взаємного митного добробуту. Митний тариф 1731 р. цілком відмінив «Покровительський митний тариф».

Реформа 1753 р. внесла зміни в митні заклади, були ліквідовані внутрішні митниці. Через зростання контрабанди в 1754 р. створена прикордонна варта, набирали команди митних кінних об'їждчиків. Митним тарифом 1767 р. встановлені мита на продукти, які виготовляли в країні на низькому рівні або незначній кількості, і продукти, які ввозили і були конкурентоспроможними з російськими. Засновано нові митниці в Одесі, Севастополі, Ростові-на-Дону та інших містах, посилена охорона митних кордонів. Виникають нові ідеї вільної торгівлі та мореплавства. Поступово закладено передумови для розвитку та практики митної справи [3].

У 1864 р. у Міністерстві фінансів організовано департамент митних зборів для управління митними закладами. Підвищували якість діяльності митного контролю у сфері боротьби з контрабандою. У 1877–1887 рр. наступила політика обмеження ввезення іноземних товарів. У 1876 р. у десяти містах ухвалено рішення брати митні збори в золотій валюті. Митний тариф 1891 р. підвищив ввізні мита на іноземні машини, хімічні товари, бавовну, цукор, чавун, рейки. Проте кордон не був забезпечений належним митним контролем [3].

Під час знаходження України у складі Російської держави було прийнято не один Митний тариф, останній із яких було видано в 1903 р., йому на зміну прийшов уже четвертий Універсал УЦР.

Митний контроль у найбільш наближеному до сучасного вигляді почав діяти після Жовтневого перевороту 1917 р. і відбувався під керівництвом В. І. Леніна, коли в Декреті було встановлено дозвіл на ввезення та вивезення товарів, прописано правила перевезення товарів через кордон, визначено поняття контрабанди. Однак слід ураховувати, що за тих часів митна служба розвивалася в умовах громадянської війни, голоду, господарської розрухи і товарного дефіциту. Це, безумовно, перешкоджало нормальному розвитку митної системи.

У період з 1920 до 1922 р. проходила організація митної справи, в Україні і Харкові був створений відділ митного контролю, на кордонах функціонували митні заклади трьох видів:

- митниці;
- митні нагляди;
- митні пости.

До кінця жовтня 1921 р. на кордоні УРСР працювало 44 прикордонні митні заклади, а також функціонували внутрішні митниці [8].

12 листопада 1922 р. було створено Українське відділення Головного митного управління (2 лютого 1934 р. воно ліквідовано). 14 грудня 1924 р. Президія ЦВК СРСР затвердила Митний статут СРСР, а 19 грудня 1928 р. постановою ЦВК і РНК СРСР уведений у дію Митний кодекс СРСР [3].

У 50-60-ті рр. ХХ ст. видавали постанови та інструкції стосовно функціонування митниці та перевезення вантажу через кордон [3]. 5 травня 1964 р. Президія Верховної Ради СРСР затвердила новий Митний кодекс СРСР [9]. Отже, у радянський період на території України була створена досить розгалужена система митного контролю, проте слід зазначити, що це не сприяло розвитку міжнародної торгівлі та активному функціонуванню митних режимів транзиту, експорту та імпорту, адже радянська економіка була відмежована від світових ринків так званою «залізною завісою», функціонувала відособлено за відсутності адекватної конкуренції та з акцентом на військово-промислове виробництво. А вже в період перебудови, 1986-1991 рр., коли людям дали більше свободи у своїх діях, почався безпосередньо новий етап для митної системи, направлений на демократію та вільний ринок.

З 1991 р. у розвитку як України загалом, так і митно-тарифних відносин почався новий етап – Україна стала незалежною державою. Із перших днів існування країни почали законодавчо оформлювати митну справу України. У табл. 1.3 наведено основні законодавчі акти, і яких почалося оформлення митної справи в незалежній Україні [5].

Нормативно-правові акти незалежної України

Закон	Дата
«Про митну справу в Україні»	25 червня 1991 р.
«Про введення у дію Митного кодексу України»	12 грудня 1991 р.
«Про Єдиний митний тариф»	1 березня 1992 р.
«Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»	21 січня 1994 р.
«Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань»	28 січня 1994 р.

Нині митно-тарифні відносини в Україні регульовані основним законодавчим актом – Митним кодексом, який було видано у 2012 р. Того ж року було створено Міністерство доходів і зборів України, для чого реорганізовано Державну митну службу України та Державну податкову службу. І вже у 2014 р. ліквідували Міністерство доходів і зборів України та створили Державну фіскальну службу. Але у 2019 р. через неможливість вдало об'єднати митну та податкову служби в одну почався процес роз'єднання цих двох органів. У результаті було ухвалено рішення про утворення окремих центральних органів виконавчої влади – Державної митної служби України та Державної податкової служби України, діяльність яких координує Міністерство фінансів. Такий підхід дав змогу посилити спеціалізацію кожного органу, поліпшити якість митного контролю, підвищити ефективність боротьби з контрабандою та порушеннями митного законодавства, а також активізувати процеси адаптації української митної системи до стандартів Європейського Союзу.

1.2. Особливості функціонування митної системи України

Дослідження численних реформ і перетворень, які відбуваються в системі митних органів, свідчить про те, що стрімкого позитивного ефекту вказані реформи так і не дали. Зокрема, якщо розпочати періодизацію розвитку митної служби з моменту незалежності України, то можна виділити *п'ять етапів* змін. На кожному із цих етапів змінювалася структура системи митних органів, їх підпорядкування, відбувалися зміни законодавства з питань митної справи тощо. При цьому в кожному з періодів були як позитивні тенденції в роботі митних органів, так і негативні. Розглянемо більш детально особливості функціонування митної системи України починаючи з 1991 року і до сьогодні [10].

1. *Державний митний комітет України (1991–1996 рр.)*. Цей орган можна визначити першим органом виконавчої влади, який займався здійсненням митної справи на території незалежної України. Він був створений Указом Президента України «Про утворення Державного митного комітету України» від 11.12.1991 р. № 1 [11], підпорядкований Кабінету Міністрів України та міг самостійно видавати в межах своїх повноважень нормативно-правові акти з питань митної справи.

2. *Державна митна служба України (1996 – 2012 рр.)* була створена відповідно до Указу Президента України «Про Державну митну службу України» від 29.11.1996 р. № 1145/96 [12]. Період діяльності Держмитслужби України мав позитивні зміни в напрямі митного контролю та митного оформлення, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, розвитком міжнародного співробітництва у сфері митної справи. Було підписано велику кількість міжнародних документів про взаємну допомогу та співпрацю в митній сфері. У цей час відмічали покращення стану справ у митному регулюванні. Досить активно вели роботу щодо розвитку законодавства з питань митної справи. Було розроблено й

запроваджено велику кількість нормативно-правових актів, що регламентували роботу в митній сфері. Вели активну роботу щодо гармонізації законодавства України з питань митної справи до законодавства ЄС. У **2012 р.** ухвалено нову редакцію **Митного кодексу України**, що передбачало приведення митних процедур і формальностей у відповідність із нормами Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) і європейського законодавства. При цьому слід зазначити, що у 2011 р. права видавати нормативно-правові акти з питань митної справи від Держмитслужби України було передано до Міністерства фінансів України.

3. *Міністерство доходів і зборів України (2012–2014 рр.).* Указом Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 24.12.2012 р. № 726/2012 [13] було утворено Міністерство доходів і зборів України. Це міністерство було створено шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України. Таке рішення обґрунтовували необхідністю підвищення рівня фіскальної функції податкової та митної служб і покращенням надходжень до державного бюджету, а також запозиченням позитивного досвіду країн членів ЄС. Дійсно, у деяких країнах (Данія, Латвія, Словаччина та ін.) існує позитивна практика сумісного функціонування митних і податкових органів у єдиній структурі. В Україні вказане об'єднання митної та податкової служб до очікуваного позитивного ефекту не призвело. Не дивлячись на фіскальну функцію митних і податкових органів, вони все ж таки мають різні цілі та специфіку роботи. Об'єднання призвело до зменшення міжнародної співпраці в митній сфері, втрати кадрового потенціалу, зменшення розвитку інфраструктури тощо.

4. *Державна фіскальна служба України (2014–2019 рр.).* Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної фіскальної служби» від 21.05.2014 р. № 160 [14] Міністерство доходів і

зборів України було реорганізовано в Державну фіскальну службу України. Також було визначено, що діяльність новоствореної служби координує Кабінет Міністрів України. Слід зазначити, що вказана реформа не дала якихось особливих змін і покращень, протягом вказаного періоду залишилися невирішеними деякі попередні проблеми, що існували в митній сфері.

5. *Державна митна служба України (2019 р. – до сьогодні).* Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» від 18.12.2018 р. № 1200 [15] було утворено Державну митну службу України як центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства. Діяльність Державної митної служби України спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра фінансів. Слід зазначити, що з моменту початку роботи Держмитслужби України значно поживавилася робота щодо уніфікації всіх митних процедур. Було розроблено та затверджено ряд нормативно-правових актів, відповідно до яких запроваджено роботу авторизованих економічних операторів, а також покращено забезпечення транзиту і контролю доставлення.

Очевидно, що митна система включає не лише органи, які здійснюють митну справу, а й інші органи державної влади, які здійснюють контроль за діяльністю митних органів [10].

1.3. Поняття і принципи здійснення митної справи

Митна справа – це сукупність відносин, які формуються у сфері зовнішньоекономічного співробітництва і спрямовані на розвиток інтеграційних процесів з одночасним дотриманням національних інтересів і захисту національної економіки держави. Вона об'єднує митну політику,

міжнародні правила, положення зовнішньоторговельних угод, порядок і умови переміщення через митні кордони товарних, транспортних, фінансових та інформаційних потоків, а також загальноприйняті заходи тарифного і нетарифного регулювання міжнародної торгівлі.

Відповідно до **статті 7 Митного кодексу України** [1] (далі МКУ) визначено, що *державну митну справу складають*:

- порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України;

- митний контроль і митне оформлення;

- застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

- справляння митних платежів;

- ведення митної статистики;

- обмін митною інформацією;

- ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;

- здійснення відповідно до законодавства державного контролю нехарчової продукції з її ввезенням на митну територію України;

- запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил;

- організація і забезпечення діяльності митних органів;

- інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики.

Митна справа здійснювана з додержанням прийнятих у міжнародній практиці форм декларування товарів, методів визначення митної вартості товарів, систем класифікації та кодування товарів і системи митної статистики, інших загальновизнаних у світі норм і стандартів.

Засади митної справи, зокрема правовий статус митних органів, митна територія та митний кордон України, процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщують через митний кордон

України, митні режими та умови їх застосування, заборони та/або обмеження щодо ввезення в Україну, вивезення з України та переміщення через територію України транзитом окремих видів товарів, умови та порядок справляння митних платежів, митні пільги, визначає МКУ та інші закони України.

Безпосереднє *керівництво здійсненням митної справи* покладено на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику (Міністерство фінансів України).

Ведення митної справи в Україні ґрунтовано [1, стаття 8] на певних принципах (рис. 1.1). Ці принципи визначають засади функціонування митної системи та охоплюють основні підходи щодо організації митного контролю, оформлення та взаємодії з учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Серед них виключна юрисдикція України на митній території, законність і презумпція невинуватості, гласність, рівність прав усіх суб'єктів господарювання, спрощення законної торгівлі, добросовісність, прозорість і відповідальність. Застосування цих принципів сприяє забезпеченню ефективного, справедливого та прозорого митного регулювання, а також зміцненню економічної безпеки держави.

1. Виключна юрисдикція України на її митній території у встановленому Конституцією та законами України порядку розгляду й затвердження законів і підзаконних правових актів у сфері митного регулювання, особливому порядку укладання міжнародних договорів і надання Верховною Радою України згоди на їхню обов'язковість. Окрім того, керівництво митною справою і контроль за діяльністю фіскальних органів України забезпечують органи вищої державної влади в межах повноважень, визначених законами України.

Митна територія України – це територія України, зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також території вільних митних зон, штучні острови, установки і споруди, створені у

виключній (морській) економічній зоні України, на які поширено виключну юрисдикцію України [1].

Рис. 1.1. Принципи митної справи

2. *Виключні повноваження митних органів України щодо здійснення митної справи.* Повноваження митних органів, їхні права і обов'язки визначено в нормативно-правових актах, шляхом реалізації яких орган виконавчої влади провадить діяльність.

3. *Законність і презумпція невинуватості.* Законність передбачає розгалужену систему митного законодавства, яка чітко врегульовує права, обов'язки та відповідальність учасників митних відносин. Презумпцію невинуватості закріплено статтею 62 Конституції України, статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Цей принцип у митній справі стосується контрабанди як порушення митних правил, зокрема контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

4. *Єдиний порядок переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України.* Цей принцип передбачає дотримання всіма учасниками зовнішньоекономічної діяльності вимог у галузі митної справи. Митні органи зобов'язані надавати інформацію про митні правила, норми та умови переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Межі митної території України є митним кордоном України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширена виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України.

5. *Спрощення законної торгівлі.* Запровадження цього принципу спрямовано на полегшення ведення зовнішньоекономічної діяльності та зумовлює безпечність і передбачуваність міжнародної торгівлі; використання єдиного міжнародного переліку стандартів, автоматизованих систем управління ризиками тощо.

6. *Визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності.* Цей принцип відображений у статті 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», у якій зазначено, що «...принцип юридичної рівності і недискримінації полягає у рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; забороні будь-яких, крім передбачених законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених

законом». У статті 13 Конституції України встановлено, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Разом із тим законодавством України визначено ставки митних платежів незалежно від форм власності, організації господарської діяльності та територіального розташування, за винятком випадків, передбачених законами України та її міжнародними договорами.

7. *Додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб.* Цей принцип ґрунтується на положеннях Конституції України, у статті 3, із якої права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав, свобод людини є головним обов'язком держави. На практиці розкриття змісту цього принципу реалізують через взаємну відповідальність митних органів і фізичних і юридичних осіб.

8. *Заохочення доброчесності.* За допомогою принципу доброчесності окреслено зміст поведінки суб'єктів митних правовідносин, який передбачає не лише відсутність правопорушення, а і сумлінне, належне виконання норм закону. У юридичній практиці доброчесність означає сумлінне виконання формальних обов'язків відповідними органами (посадовими особами), основними складовими яких є порядність і відсутність недбалості відносно можливих негативних наслідків.

9. *Гласність і прозорість.* Цей принцип полягає у визнанні необхідності й вимоги обов'язкового дотримання безперешкодного доступу до інформації про правила переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.

10. *Відповідальність усіх учасників відносин, регульованих МКУ.* Сутність цього принципу передбачає застосування примусових заходів (відповідальності) до всіх учасників митних правовідносин у разі недотримання митних правил юридичними і фізичними особами, невиконання або неналежного виконання службових обов'язків працівниками митних органів.

1.4. Митна справа як складова зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) держави

На сучасному етапі Україна спрямувала розвиток зовнішньоекономічної політики на приєднання до Європейського Союзу та повноцінне членство у Світовій організації торгівлі. Цей вибір зумовлений усвідомленням інтеграції як фактора економічного зростання, інтелектуального прогресу, відновлення європейської сутності країни. Реалізацію національних інтересів України в умовах приєднання до світового економічного простору мають супроводжувати підтримка національного виробника і захист вітчизняного споживача, спрямовані на зміцнення зовнішньоекономічної незалежності та конкурентоспроможності нашої держави.

Одним із найважливіших факторів митного регулювання зовнішньоекономічних відносин є різнобічність форм і видів зовнішньоекономічної діяльності, що визначено національним законодавством.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [16].

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності охоплює систему законодавчих, виконавчих і контролюючих заходів, покликаних удосконалити зовнішньоекономічні відносини в інтересах національної економіки [16].

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати:

- захист економічних інтересів України і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької

діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і вкладення інвестицій;

- заохочення конкуренції і ліквідацію монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Історично першою і найважливішою формою зовнішньоекономічної діяльності є *зовнішня торгівля* – сукупність економічних відносин між країнами, основна мета якої полягає у ввезенні та вивезенні товарів, послуг, капіталу тощо.

Зовнішня торгівля дає змогу країнам спеціалізуватися на тих видах діяльності, у яких вони мають порівняльні переваги; підпорядковує національних виробників економічній дисципліні; зумовлює вищу продуктивність праці.

Зовнішня торгівля сприяє найповнішому задоволенню потреб населення і суспільства загалом, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки; підвищує рівень життя населення країн, які беруть участь у її реалізації. На ефективність зовнішньої торгівлі впливає політика країни щодо умов її проведення та інструментів регулювання.

У зовнішньоторговельній політиці виділяють дві форми – *протекціонізм* і *фритредерство* (вільна торгівля).

Протекціонізм – це державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції через систему певних обмежень.

Така політика сприяє захисту національного товаровиробника, розвитку вітчизняного виробництва. Однак вона може призвести до застійних процесів в економіці, посилення монополізму, зниження конкурентоспроможності товарів.

Фритредерство – політика вільної торгівлі не передбачає державного втручання в товарообмінні процеси. Експортно-імпортні операції регулює ринок на підставі попиту і пропозиції. Така політика стимулює

конкуренцію, сприяє поліпшенню якості товарів і послуг, спонукає до оптимізації цін.

Світова практика господарювання засвідчує, що сьогодні країни зазвичай прагнуть проводити гнучку політику зовнішньої торгівлі, яка поєднує елементи протекціонізму та фритредерства.

Пошкваллення зовнішньоекономічних зв'язків країни визначає рівень розвитку митних відносин у світовому економічному просторі.

Митні відносини – це сукупність економічних, інституційно-правових міждержавних відносин, спрямованих на розвиток і забезпечення національних економічних інтересів із використанням тарифних і нетарифних інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Об'єктом митних відносин є всі види зовнішньоекономічних зв'язків, під час яких переміщують через кордон товари, послуги, капітал, робочу силу, науково-технічні та інтелектуальні цінності тощо.

Учасників митних відносин можна визначити на таких рівнях:

- мікрорівень – фізичні та юридичні особи – суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності;

- макрорівень – органи державної влади та галузеві інститути, які забезпечують організацію зовнішньоекономічних відносин (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Торгово-промислова палата та ін.);

- міждержавний, світовий рівень – утворення митних союзів регіонального, галузевого характеру, зон вільної торгівлі, участь у світових організаціях (Світова організація торгівлі, Всесвітня митна організація, Міжнародний валютний фонд, Міжнародна торгова палата, Світовий банк) і міжнародних угодах (дво- і багатосторонніх міждержавних економічних угодах).

Поглиблення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності взагалі та митного регулювання зокрема на сучасному етапі становлення торговельних відносин набувають щоразу більшого значення в умовах глобальної конкуренції та захисту національних економічних інтересів. Ефективно діючий механізм митного регулювання є невід'ємною умовою для проведення активної і цілісної митної політики, а також вирішення митними органами завдань щодо забезпечення економічної безпеки країни, захисту її економічних інтересів.

Відповідно митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності займає одне з пріоритетних місць у державному регулюванні економіки країни. Його *мета* – ретельно аналізувати зовнішньоекономічну діяльність і якомога відчутніше сприяти розвитку торговельних відносин з іншими країнами, підтримувати власного товаровиробника та захищати внутрішній товарний ринок [17].

Митне регулювання – це регулювання зовнішньоекономічних відносин, пов'язане зі встановленням мит та інших податків, які справляють з переміщенням товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України [18]. Цей вид регулювання є економічним, оскільки як основний інструментарій використовують імпорتنий та експортний митні тарифи, що виконують регулятивні й фіскальні функції.

Зважаючи на особливості і тенденції міжнародної економічної інтеграції, можна виділити головні елементи митного регулювання зовнішньоекономічних відносин (рис. 1.2).

Організація митних відносин передбачає формування митної системи держави, яку визначає митне законодавство та митна інфраструктура.

Прямий економічний вияв митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності мають такі його елементи, як встановлення митних режимів, обчислення митної вартості, вживання заходів тарифного і нетарифного характеру.

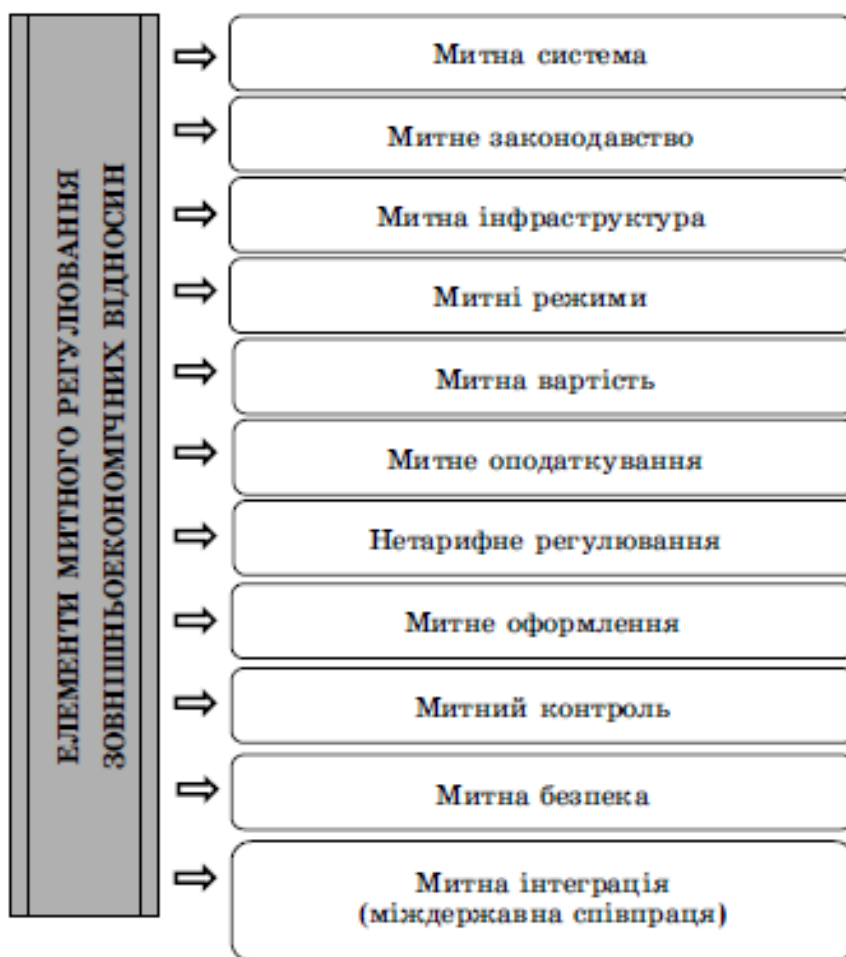

Рис. 1.2. Головні елементи митного регулювання зовнішньоекономічних відносин

За допомогою митного регулювання держава може стимулювати ввезення чи вивезення відповідних товарів або обмежити їх; створити рівні економічні умови для національного товаровиробника та іноземного суб'єкта господарювання; провадити певну економічну, науково-технічну, екологічну, валютно-фінансову політику у сфері зовнішньоекономічних зв'язків, спрямовуючи функціонування учасників зовнішньоекономічної діяльності в русло загальнонаціональних інтересів залежно від мети і функціональності.

Митно-тарифні відносини є однією з основних складових міжнародних економічних відносин, і як похідні від національних відносин

головний імпульс для свого розвитку вони отримують від світогосподарських зв'язків.

Слід зазначити, що *митно-тарифні відносини* – це не пасивний об'єкт регулювання. Вони є активним фактором розвитку національної системи господарювання, оскільки, прискорюючи або стримуючи іноземну конкуренцію, стимулюючи чи перешкоджаючи процесів іноземного інвестування, захищаючи національного товаровиробника чи національний ринок, митно-тарифні відносини позитивно впливають на стабілізацію та розвиток національної економіки, сприяють підвищенню ефективності вітчизняного виробництва [7].

Під поняттям «митно-тарифні відносини» необхідно розуміти всю сукупність суспільних, організаційно-правових, економічних, психоетичних відносин у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які базовані на законодавчо закріплених принципах і напрямках митної політики країн-учасниць міжнародних економічних відносин [7].

Міжнародні митні відносини – це сукупність суспільно-правових відносин, які виникають у процесі переміщення через митний кордон людей, предметів, транспортних засобів та ін., тобто в першу чергу це правові відносини. Об'єктивним підґрунтям функціонування такого виду відносин є переміщення факторів виробництва за територіальні межі окремої країни. Призначенням митних відносин є обслуговування міжнародних відносин, тому їх зародження почалося з процесом формування держави як форми суспільно-економічних відносин [7].

Міжнародні тарифні відносини – це сукупність економічно-суспільних відносин, які виникають у процесі взаємного обміну результатами діяльності національних господарств із переміщенням їх через митний кордон, тобто вони опосередковують рух товарів у сфері міжнародних економічних відносин.

Отже, сферою функціонування міжнародних тарифних відносин є система митного оподаткування, у першу чергу економічні відносини, тоді як об'єктом регулювання міжнародних митних відносин є насамперед система митного контролю і митного оформлення, тобто правові відносини.

1.5. Сутність, принципи та моделі функціонування митної політики країни

Однією з основних складових економічної політики є *зовнішньоекономічна політика* – комплекс заходів, спрямованих на досягнення економікою країни певних переваг на світовому ринку і на захист національного ринку від конкуренції іноземних товарів [7].

Еволюція розвитку міжнародних економічних відносин співпадає з еволюцією розвитку та вдосконаленням системи державного регулювання такого виду взаємовідносин. Оскільки в сукупності міжнародних економічних відносин задіяні і взаємопов'язані інтереси не тільки різних соціальних груп і верств населення, але і різних країн, держава неминуче стає одним із основних суб'єктів регулювання такого виду відносин.

Процес створення митно-тарифної системи України відбувався впродовж великого історичного періоду формування державності. На певних історичних етапах, коли територія країни була підпорядкована іншим державам, цей процес розвивався в рамках державних політик країн васалів. З часу проголошення незалежності Україна самостійно створює власну митну систему та проводить власну митну політику [7].

В Україні вперше поняття «митна політика» було впроваджено відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» і Митного кодексу України, де наголошено, що Україна самостійно визначає митну політику.

Митна політика – це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів і безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Об'єктом у митній політиці є те, на що спрямований економічний вплив із боку митних органів як суб'єкта митної політики, тобто товар, послуги, транспортний засіб, інтелектуальна власність і фізична особа, які перетинають митні кордони, *суб'єктом* – система митних органів як сукупність активних органів, які ухвалюють і реалізують рішення у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Митно-тарифна політика – це система політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів у сфері митно-тарифних відносин, спрямованих на реалізацію і захист як внутрішніх, так і зовнішньоекономічних інтересів країни з метою здійснення динамічних соціально-економічних перетворень за умов формування ринкових відносин.

З огляду на функціональну спрямованість, митно-тарифна політика – це система заходів економічної і зовнішньоекономічної політики, що вживає держава в митному оподаткуванні, контролі і митному оформленні.

Основні напрями митно-тарифної політики:

- система митного оподаткування;
- система митного контролю;
- система митного оформлення.

Система митного оподаткування – це економічні важелі регулювання, а *системи митного контролю і митного оформлення* – це винятково адміністративні інструменти здійснення митної політики.

Водночас поняття митної політики не має бути зведено тільки до технічного виконання митних заходів на кордоні (сплата митних платежів, проходження митного контролю чи виконання митних формальностей). Це

поняття потрібно розглядати в контексті системи заходів, які використовує держава з метою регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, митна політика реалізує як економічні, так і політичні цілі, які визначені державним устроєм, чинною законодавчою базою та соціально-економічним напрямом розвитку суспільства.

Цілі митної політики поділяють на *стратегічні (довгострокові)*, які забезпечують нормальне функціонування національної економіки в цілому, і *тактичні (короткострокові)*, що зумовлені поточними потребами.

В економічній літературі трапляються визначення, у яких основні цілі митно-тарифної політики зведені до двох основних напрямів: фіскального – «забезпечення належного рівня надходжень до Державного бюджету», регулятивного – «створення рівних умов для конкуренції вітчизняних й іноземних виробників», при цьому наголошують на першому.

Основними цілями митної політики сьогодні є:

- забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території України;
- участь у реалізації торговельно-політичних завдань щодо захисту внутрішнього ринку;
- стимулювання розвитку національної економіки;
- сприяння проведенню структурної перебудови та інших завдань економічної політики України.

Отже, саме митна політика визначає основні цілі, завдання і функції митної справи в Україні.

Під *митно-тарифною політикою* розуміють комплексну систему заходів, спрямованих на забезпечення економічного суверенітету країни, охорони державних кордонів, реалізації зовнішньоекономічної стратегії через сферу митних відносин.

За допомогою митно-тарифних регуляторів держава корегує товаропотік і географічну структуру експорту та імпорту з урахуванням довгострокових цілей розвитку країни, забезпечення макроекономічної стабільності, підтримання платіжного балансу, стабільного курсу національної валюти, але основними завданнями митно-тарифної політики є створення оптимальних умов для конкуренції між національними та іноземними виробниками; забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території; участь у реалізації торговельно-політичних завдань щодо захисту ринку України; стимулювання розвитку економіки; сприяння здійсненню структурної перебудови і реалізації інших завдань економічної політики; забезпечення належного рівня надходжень до Державного бюджету країни.

Важливим методологічним аспектом дослідження митно-тарифної політики є формулювання її основних засад. Ухвалення ефективних рішень у сфері митно-тарифних відносин неможливе без визначення концептуальних положень, тобто загальних принципів митно-тарифної політики.

Митні принципи – це загальні закономірності, у рамках яких реалізують зв'язки між різними об'єктами і суб'єктами митної політики, що виявляються з реалізацією практичних завдань функціонування митної системи.

Оскільки система митного регулювання є однією з основних функцій державного управління, то на нього розповсюджено як *загальні (або основні) принципи*, притаманні державному управлінню в цілому, так і *специфічні принципи*, на яких базована митна політика країни.

До основних принципів належать:

1) *виключна юрисдикція України на її митній території* – реалізована через дію принципу верховенства права. Закони та інші

нормативно-правові акти, ухвалені на основі Конституції України, мають відповідати їй;

2) *виключна компетенція митних органів України щодо здійснення митної справи* – проявляється в тому, що митні органи України безпосередньо здійснюють митну справу, при цьому органи державної влади, органи місцевого самоврядування, установи, організації та громадяни не мають права втручатися в службову діяльність митних органів України, крім випадків, передбачених законодавством України;

3) *законність* – передбачає, що всі основні правила, пов'язані з переміщеннями через митні кордони, мають бути базованими на законах України і міжнародних угодах;

4) *єдиний порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України* – спрямований на забезпечення додержання усіма митними, іншими державними органами, суб'єктами зовнішньоекономічної і господарської діяльності, а також громадянами прав та обов'язків у галузі митної справи, дотримання, встановленого чинним законодавством, єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;

5) *системність* – передбачає проведення постійного митного оновлення та регулювання з урахуванням стратегічної політики держави щодо регулювання митною справою;

6) *ефективність* – ураховуючи мету митно-правових засобів митного регулювання, визначають основні критерії їхньої ефективності відносно поведінки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

7) *додержання прав та охоронюваних законодавчо інтересів фізичних і юридичних осіб* – відображення конституційного положення, відповідно до якого митний орган відповідає за допущені помилки або зловживання не тільки перед фізичними, а і юридичними особами;

8) *гласність і прозорість* – припускає можливість, а в деяких випадках обов'язковість доведення результатів митного контролю до відома осіб і відповідних органів, зацікавлених у результатах контролю, у тому числі правоохоронних органів.

1.6. Методи митного регулювання ЗЕД

Існують такі методи впливу держави на зовнішньоекономічні зв'язки через систему митно-тарифного регулювання:

- адміністративні;
- економічні;
- правові.

Під *адміністративними методами* регулювання митно-тарифних відносин розуміють систему державних правил, нормативів, заборон, за допомогою яких країна здійснює безпосередній вплив на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, регламентує їхню діяльність в інтересах суспільства. Зазвичай ці методи домінують із функціонуванням централізовано-планової моделі господарювання, але окремі елементи можуть бути використані і з функціонуванням ринкових відносин.

Основними елементами серед них є:

- застосування системи митних режимів;
- методи нарахування митної вартості;
- ускладнення або спрощення системи застосування митних процедур;
- система експортного контролю;
- сертифікація імпортової продукції;
- ускладнення товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.

Економічні методи регулювання базовані на використанні економічного інструментарію митної політики – митний тариф, податки, митні збори та інші види платежів. Використовуючи цей інструментарій, країна розв'язує насамперед проблеми регулювання зовнішньоторговельного обігу з іноземними державами, захисту національного товаровиробника, поповнення державного бюджету ціною надходжень від зовнішньоекономічних операцій.

Правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності має відповідати двом критеріям: урахувати специфіку предмета і задовольняти потреби суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. При цьому основне завдання – створити сприятливий правовий клімат для реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Правові норми, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність, утворюють певний комплекс, який включає як національно-правові норми, так і міжнародні.

Існує така систематизація митних норм:

- *уповноважувальні* – встановлюють права суб'єктів на здійснення тих чи інших дій. Наприклад, створення, реорганізацію та ліквідацію митниць здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері митної справи [1, стаття 546];

- *зобов'язувальні* – зобов'язують суб'єкта виконувати обов'язки зі здійснення певних дій певного змісту, наприклад зберігання товарів у митному режимі митного складу [1, стаття 125];

- *заборонні* – встановлюють зобов'язання суб'єкта стримуватися від дій певного характеру, наприклад обмеження щодо вивезення (пересилання) громадянами за межі митної території України товарів [1, стаття 373].

Основними завданнями митного права є:

- забезпечення міжнародної економічної безпеки і беззастережного виконання невід'ємного суверенного права держави вибору власної митної системи;

- свобода міждержавного спілкування від свавілля і незаконних ембарго, бойкотів, торгових, митних, кредитних і технологічних блокад;

- забезпечення використання міжнародних відносин із метою уникнення експлуатації менш розвинутих в економічному відношенні країн більш розвинутими; недопускання політичного тиску; усунення неправомірних економічних відносин;

- сприяння розбудові міжнародних економічних відносин на принципах поваги до державного і економічного суверенітету, рівноправності і взаємовигоди, створення сприятливих умов для розвитку співробітництва між державами у сфері митних зв'язків і взаємодопомоги.

Митне право, яке є складовою міжнародного права, діє як на підставі міжнародного публічного права загальноприйнятих принципів (повага національної незалежності і суверенітету; невтручання у внутрішні справи; незастосування сили або погрози сили; повна рівноправність; повага до національних інтересів і права кожного народу розпоряджатися своєю часткою; взаємовигоди, недискримінація), так і специфічних принципів міжнародного митного права. При цьому, ураховуючи особливості предмета правового регулювання цієї сфери діяльності, галузеві принципи розвивають, доповнюють і конкретизують основні принципи сучасного міжнародного публічного права.

Джерелами міжнародного митного права є:

- внутрішнє законодавство в галузі митної справи;
- міжнародний звичай, який визначений державами як правова норма;
- практика у сфері міжнародних митних відносин;
- прецеденти міжнародних відносин;

- рішення міжнародних організацій із питань міжнародного митного співробітництва і взаємодопомоги держав;
- міжнародний договір як загальний, так і зі спеціальних питань міжнародних митних відносин.

Як додаткові джерела можуть бути використані рішення міжнародних судів і арбітражу, а також офіційні доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів із публічного права.

Одним із основних джерел міжнародного митного права є *діюча практика у сфері міжнародних митних відносин*, а саме практика митного контролю держав із реалізації норм і правил національного законодавства і норм міжнародних угод. Прикладом може слугувати система прикордонного контролю за валютою і валютними цінностями в Україні, система митного контролю за вивезенням культурних та історичних цінностей Східної Німеччини, практика здійснення співробітництва митних органів на кордонах; методика визначення митної вартості; правила застосування мита і митної ставки; митне оформлення операцій із давальницькою сировиною. Головним завданням митних органів є виконання функцій захисту митної території та прискорення руху через кордон.

Світова практика розв'язання міжнародних проблем засвідчила необхідність створення міжнародних організацій. Акти, що ухвалюють у рамках міжнародних організацій, розв'язують проблему координації діяльності держав-учасниць з імплементації юридично затверджених у їхніх статутах цілей міжнародного співробітництва, у відповідних сферах суспільного життя в певній сфері взаємовідносин. Такі організації створені і в системі митного регулювання світової торгівлі (Всесвітня митна організація).

Водночас слід зазначити, що їхні рішення мають для суб'єктів міжнародного митного права рекомендаційний характер. Обов'язкової юридичної чинності вони набувають тільки за бажанням самих держав, що

підтверджує акт ратифікації. Договірна практика міжнародних організацій виходить із узагальнення міжнародно-правових норм і принципів, що регулюють їхню діяльність.

Міжнародний договір – це угода між державами зазвичай у письмовій формі з різних питань їхніх відносин у політичній, економічній, митній та інших сферах співробітництва, на ґрунті добровільності і сукупної рівності.

Міжнародні договори України у сфері зовнішньоекономічної діяльності створюють цілу правову систему, у якій можна виділити багатосторонні і двосторонні угоди, договори, які містять загальні норми про зовнішньоекономічну діяльність, а також основні положення її питань.

Поділ міжнародних угод на двосторонні і багатосторонні залежить від їхнього змісту і кількості учасників. Серед багатосторонніх угод виділяють за значущістю і відповідно кількістю учасників універсальні угоди, які відображують інтереси всіх держав і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Прикладом багатостороннього договору є Конвенція ООН про міжнародні договори купівлі-продажу товарів на наднаціональному рівні (доповнення), яка розроблена Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (УНСІТРАЛ) і ухвалена в 1980 р. Застосовувана вона до угод купівлі-продажу товарів між сторонами, які представлені як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності різних держав, які є учасниками конвенції. Конвенція дає право сторонам встановлювати інші правила. У Конвенції чітко регламентовані права та обов'язки продавців і покупців для здійснення угод із купівлі та продажу товарів.

Прикладом багатосторонніх угод на регіональному рівні можуть бути документи, підписані Україною з країнами СНД.

Багатосторонні угоди визначають напрями руху міжнародного інтегрування між країнами, двосторонні договори вирішують конкретні економічні проблеми у сфері зовнішньоекономічних зв'язків.

Зазвичай предметом двосторонніх договорів є:

- торговельно-економічне співробітництво;
- заохочення та взаємний захист інвестицій;
- сприяння капіталовкладенням в економіку країн;
- промислове і науково-технічне співробітництво;
- торговельні угоди;
- проблеми кредитування відносин;
- питання, що стосуються подвійного оподаткування суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, ухвалюючи національні законодавчі акти у сфері зовнішньоекономічної діяльності, укладаючи двосторонні та багатосторонні угоди, ратифікуючи міжнародні конвенції, країна створює відповідне правове середовище, у якому взаємодіють суб'єкти господарської діяльності з метою реалізації своїх економічних інтересів через систему міжнародних економічних відносин.

Контрольні запитання до розділу

1. Із яких етапів складається періодизація історії митної справи в Україні?
2. Коли з'явилися перші відомості про мито на території України?
3. Що означало мито за часів Київської Русі?
4. Що означало в період монголо-татарської навали на українських територіях поняття «тамга»?
5. Хто за часів Козацької держави був першим торговим партнером запоріжців?
6. Що означали в часи правління Б. Хмельницького такі види митних зборів, як «евекта» та «індукта»?

7. Перший орган виконавчої влади, який займався здійсненням митної справи на території незалежної України.

8. Які основні етапи історичного розвитку митної справи в Україні? Охарактеризуйте кожен із них.

9. Коли було ухвалено нову редакцію Митного кодексу України з моменту незалежності?

10. Що включає митна система?

11. Які сфери ризику належать до можливої мети порушення?

12. Який орган визначає засади митної справи?

13. На який орган покладено керівництво здійсненням митної справи?

14. Які основні завдання зовнішньої торгівлі?

15. Що означає протекціонізм і фритредерство в зовнішньоторговельній політиці?

16. Що є об'єктом митних відносин?

17. Яка мета митного регулювання?

18. Які основні напрями митно-тарифної політики?

19. Що належить до основних принципів митної політики?

20. У чому полягає відмінність між митним контролем і митним оформленням?

21. Які органи державної влади здійснюють контроль за діяльністю митних органів в Україні?

22. Поясніть принцип виключної юрисдикції України у сфері митної справи. Як це реалізовано на практиці?

23. Що таке митна політика? Які існують моделі її реалізації в сучасному світі?

24. Як впливає митне регулювання на конкурентоспроможність національного виробника?

25. Чим зовнішньоекономічна діяльність відрізняється від зовнішньої торгівлі? Яку роль у них відіграє митна справа?

Розділ 2. ІНТЕГРУВАННЯ МИТНО-ТАРИФНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ СИСТЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1. Світові міжнародні організації та розвиток митно-тарифної системи

Існування міждержавних митних кордонів призвело до виникнення різних інструментів і методів митно-тарифного та нетарифного регулювання, за допомогою яких держави здійснюють свою зовнішньоторговельну політику.

Найбільше на формування наднаціонального митного регулювання впливає *Всесвітня митна організація (ВМО/WCO)*, створена в 1952 р. як Рада митного співробітництва (англ. Customs Co-operation Council, CCC), незалежний міжурядовий орган, місія якого полягає в підвищенні ефективності митних адміністрацій. До цієї організації приєдналося на сьогодні 183 митні адміністрації по всьому світу. Робота ВМО сконцентрована у сфері розроблення міжнародних інструментів, конвенцій із питань класифікації товарів, митної вартості, правил походження товарів, митних зборів, безпеки ланцюга постачання товарів, спрощення процедур міжнародної торгівлі, боротьби з правопорушеннями в митній сфері та незаконним переміщенням контрафактної продукції (захист прав інтелектуальної власності), а також боротьби з корупцією.

Інструментарій державного регулювання зовнішньої торгівлі поділяють на тарифні й нетарифні інструменти, уперше він був запропонований Секретаріатом ГАТТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі – ГАТТ, General Agreement on Tariffs and Trade) наприкінці 60-х рр. ХХ ст. Цією Угодою нетарифні обмеження були визначені як «будь-які дії, крім тарифів, які перешкоджають вільному потоку міжнародної торгівлі».

Для здійснення міжнародної економічної діяльності важливим аспектом є однорідність законодавства і торговельна співпраця,

здійснювана в межах міжнародних регіональних організацій та економічних інтеграційних об'єднань: ЄС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР, ЄврАзЕС, СНД та ін., що веде до спрощення та уніфікації національних митних процедур. Серед економічних союзів у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі найефективнішим є ЄС, який має найвищий ступінь економічної інтеграції.

Система митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності реалізована через сукупність елементів: митний тариф, методи визначення митної вартості товарів, що переміщують через митний кордон, порядок підтвердження країни походження товарів, а також система тарифних преференцій.

Митний тариф – це систематизований перелік ставок мита, що стягують із вантажовласників із переміщенням товарів через митний кордон держави.

Рівень оподаткування митними платежами залежить від певних факторів:

- різниця в рівні внутрішніх і світових цін товарів у різних країнах;
- ступінь концентрації виробництва і рівень монополізації ринку окремих товарів;
- наявність на цих ринках виробничих ланцюжків транснаціональних корпорацій;
- співвідношення продуктивності праці і витрат виробництва в окремих країнах тощо.

Наприклад, у період погіршення економічної кон'юнктури, особливо в роки криз, спостерігають зростання ставок митних тарифів.

Митний тариф містить:

- деталізовані назви товарів, які обкладені митом;
- код оподатковуваних митом товарів;
- ставки митних платежів із зазначенням методу їх обчислення;
- спосіб оподаткування товарів;

- перелік неоподатковуваних товарів, що пропускають на митну територію країни;
- перелік товарів, заборонених до вивезення з країни і ввезення в країну, транзиту через країну [19].

Залежно від торговельного режиму країни тарифи можуть мати різну структуру. Якщо тарифи містять єдину ставку мита (одну колонку) для кожного товару незалежно від країни його походження, їх називають одноколонковими або простими (не передбачають пільгових або дискримінаційних ставок мита і зустрічаються відносно рідко). Коли держава до різних країн застосовує різні торгові режими (кожна ставка мита застосовувана до товарів певних країн або групи країн), то в тарифі такої країни міститься кілька рівнів ставок мита (дві і більше колонок), такий тариф називають багатоконковим або складним. В основу митних тарифних ставок покладено принцип, відповідно до якого товар обкладають вищою ставкою мита в тому випадку, якщо ступінь його промислової обробки досить високий.

Основним елементом митного тарифу є мито. Мито є основою митно-тарифної системи і його сплата є обов'язковою умовою здійснення ввезення та вивезення товарів. За своїм економічним змістом і характером дії мита відносять до вартісних, ринкових регуляторів зовнішньоторговельного обороту, а за економічною сутністю являють собою різницю між зовнішньоторговельною світовою (імпортною) ціною і внутрішньою ціною. Процентний вираз цієї різниці (суми мита до ціни) називають рівнем мита.

При цьому внутрішні ціни мають бути трохи вище за імпортні, тоді зовнішньоторговельна політика країни зможе забезпечити рівну конкурентоспроможність національних товарів. Отже, мито виконує регулюючу роль. Як і будь-який інший податок, мито збільшує ціну товару і знижує його конкурентоспроможність. Але, щоб ця роль була виконана ефективно, зовнішньоторговельна політика будь-якої країни має бути гнучкою (мито

періодично переглядають відповідно до змін кон'юнктури на внутрішньому і світовому ринку, причому перегляду підлягають тільки змінні мита, ставки яких можуть змінюватися у випадках, встановлених державою). До таких випадків відносять зміни рівня світових, внутрішніх цін, державних субсидій тощо. Отже, імпорتنі мита активно впливають на накопичення капіталу, темпи розвитку і норму прибутку окремих галузей економіки. Користуючись цим, держава регулює обсяг імпорту і його структуру.

Практично всі держави, одні більшою мірою, інші – меншою, використовують мита для поповнення дохідної частини свого бюджету (фіскальна функція). Отже, мито – це податок, який утворює дохідну частину бюджету держави, однак з розвитком країни знижується.

Класифікація товарів, що переміщують через митний кордон держав, є товарною номенклатурою Митного тарифу – важливий фактор для їх митного оформлення з метою застосовування ставок мита і визначення потреби в наявності відповідних дозвільних документів, ведення статистики зовнішньої торгівлі. Одним із вагомих важелів у забезпеченні правильності класифікації товарів згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів є вжиття заходів контролю класифікації цих товарів, яка базована на обов'язковій для виконання Конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, до якої приєдналося 156 країн-членів.

Гармонізована система опису та кодування товарів ВМО (ГС) – це товарна номенклатура, що використовується у 207 країнах світу, щоб забезпечити одноманітну класифікацію товарів для встановлення митних тарифів, здійснення заходів нетарифного регулювання та збирання статистичних даних. Ця система є базою для побудови країнами власних митних тарифів і застосовується для збору статистики міжнародної торгівлі. СОТ (Світова організація торгівлі) та окремі країни використовують ГС для цілей торговельних переговорів, а також як основу для визначення походження товарів.

Митний тариф більшості країн світу базований на останній версії 2017 р., у якій запроваджено коди для нових видів товарів і скасовано коди для тих, що вже вийшли з ужитку [20]. Видання ГС – 2017 було розроблено на прохання Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (FAO).

Уперше визначення категорії «митна вартість товарів» було включено в Конвенцію про створення уніфікованої методології, що була підписана в Брюсселі 15 грудня 1950 р. і набрала чинності 28 липня 1953 р., за якою митну вартість товарів трактують як нормальну ціну товару (тобто ціну, що укладена між взаємонезалежними продавцем і покупцем за умови повної конкуренції відкритого ринку), визначену за умови СІФ у місці перетинання митного кордону країни – імпортера товару.

Таке визначення базовано на зрозумілій концепції, за якою митна вартість – це ціна товару, за яку відповідно до певних умов оцінюваний товар буде продано. Основними елементами в цьому визначенні є ціна, час, місце, кількість і комерційний рівень.

На сьогодні питання, які стосуються визначення, контролю та корегування митної вартості на міжнародному рівні, здебільшого регулюють виключно нормативними актами, розробленими ВМО та СОТ (Світова організація торгівлі) [22]:

- Угода СОТ про митну оцінку (The WTO Agreement On Customs Valuation);
- Керівництво ВМО щодо обміну інформацією про митну вартість (WCO Guide to the exchange of Customs valuation information);
- Компендіум ВМО з митної вартості (WCO Customs Valuation Compendium);
- Керівництво ВМО з митної вартості та трансфертного ціноутворення (WCO Guide to Customs Valuation and Transfer Pricing);
- Керівництво ВМО з обміну інформацією щодо митної вартості (WCO Guide to the exchange of Customs valuation information);

– Керівництво ВМО з розроблення та використання національних баз даних як інструменту оцінювання ризиків (WCO Guidelines on the development and use of a national database as a risk assessment tool);

– Практичне керівництво щодо управління митною оцінкою ВМО (Practical Guidelines for Valuation Control);

– Довідник з митної оцінки США (Customs Valuation Encyclopedia USA);

– Компендіум текстів з митної оцінки ЄС (Compendium of customs valuation texts EU).

Застосування заходів митно-тарифного регулювання залежить від країни походження товарів, тому для здійснення митних формальностей визначають країну походження товарів. Правила визначення країни походження товарів встановлюють із метою застосування тарифних преференцій або неpreferenційних заходів торговельної політики.

Однією з найважливіших характеристик сучасних міжнародних торгових і митних відносин є закріплення в нормах міжнародного митного права і нормах міжнародного торгового права певної системи митних преференцій.

Під преференціями розуміють особливі пільги, що надає одна держава іншій на засадах взаємності або в односторонньому порядку без поширення на треті країни. Митні преференції – пільги в оподаткуванні митними платежами для ввезення певних видів товарів із певних країн.

Генеральна система преференцій (ГСП) є інструментом формування торгових потоків, який визначає преференційні тарифні умови для окремих товарів, що експортують із країн, які розвиваються (країни-бенефіціари), у розвинуті країни (країни-донори). Гарантовані ГСП тарифні пільги можуть бути виражені у зменшенні або скасуванні ввізного мита.

Суть митних преференцій викладена в Принципах Женевської конференції ЮНКТАД 1964 р.: міжнародна торгівля має бути взаємовигідною і проведена на основі режиму найбільшого сприяння. У

рамках цієї торгівлі не слід чинити дії, що завдають шкоди торговим інтересам інших країн. Однак розвинені країни мають надавати поступки всім країнам, що розвиваються, і поширювати на них усі ті поступки, які надають один одному; при цьому вони не мають вимагати взамін від країн, що розвиваються, будь-яких поступок.

Ці рекомендації ЮНКТАД були сприйняті розвиненими державами як заходи щодо створення сприятливих торгово-політичних умов для економічного підйому країн, що розвиваються.

Застосування митних преференцій не означає звільнення від проходження митного контролю (наприклад митного огляду) і нездійснення митних формальностей і процедур щодо товарів. Усі митні формальності і необхідні форми митного контролю проводять незалежно від того, застосовано митні преференції чи ні.

Надання митних преференцій (на взаємній чи невзаємній основі) для здійснення торгово-політичних відносин передбачає застосування таких основних форм митних преференцій:

- 1) звільнення від сплати митних платежів за чинним у країні або митному союзі імпортом митним тарифом;
- 2) зниження ставок митних платежів;
- 3) встановлення тарифних квот на преференційне ввезення (вивезення) товарів.

Зараз в усьому світі існують понад 400 угод про вільну торгівлю та преференційні торгові операції, у яких встановлюють нижчі митні тарифи на певні товари за умови, що вони відповідають вказаним критеріям походження.

Для того щоб трейдерам було легше керуватися складними схемами торгових угод, Міжнародний торговельний центр (ІТС) і ВМО розробили онлайн-інструмент, що називають «Координатор правил визначення походження» (findrulesoforigin.org), який є шлюзом до таких угод. Цей інструмент дає змогу користувачам визначати, чи на певний продукт

поширена пільгова схема, і знайти правила походження, які необхідно дотримуватися щодо певної схеми.

Отже, тарифне регулювання – частина зовнішньої політики держави. Уряди країн світу можуть взаємодіяти як під час безпосередніх комунікацій, так і в процесі утворення структур, які передбачають участь великої кількості країн, об'єднаних за територіальною, культурною чи ідеологічною ознакою.

Нетарифне регулювання – це комплекс адміністративних заходів і процедур нефіскального характеру, здійснюваних посадовими особами компетентних органів державної влади з метою реалізації вимог законодавства, що регламентує порядок переміщення через державний кордон товарів, предметів і громадян [23].

До заходів нетарифного регулювання належать будь-які заходи неподаткового характеру з боку держави, спрямовані на суспільні відносини в зовнішньоекономічній сфері (квоти, ліцензії, субсидії, демпінг та ін.).

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) акцентує увагу на інформатизації процесів митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яке передбачає повне охоплення митних операцій і процедур, усіх митних і супровідних документів, максимальне спрощення процесу митного декларування за рахунок безкоштовних програмних комплексів митного декларування та інтегрованого митного тарифу.

У 2007-2012 рр. ЮНКТАД описала та систематизувала нетарифні бар'єри, результатом чого стала нова класифікація, погоджена низкою міжнародних організацій (групою MAST – Multi Agency Support Team, до якої належать ФАО, Організація економічного співробітництва і розвитку, ЮНКТАД, ЮНІДО, МВФ, Світовий банк, СОТ).

Нетарифні торговельні бар'єри згруповано за трьома напрямками: технічні, нетехнічні та щодо експорту, які поділяють на групи та підгрупи. Загалом у класифікації є 16 груп нетарифних бар'єрів, що позначені буквами

англійського алфавіту від «А» до «Р». Вони охоплюють усі напрямки нетарифного регулювання [24].

Система класифікації нетарифних бар'єрів засоби щодо імпорту:

– технічні заходи:

А. санітарні і фітосанітарні заходи;

В. технічні бар'єри в торгівлі;

– нетехнічні заходи:

С. передвідвантажувальна інспекція та інші формальності;

Д. заходи контролю за цінами;

Е. ліцензії, квоти, заборони та інші заходи кількісного обмеження;

Ф. збори, податки та інші паратарифні заходи;

Г. фінансові заходи;

Н. антиконкурентні заходи;

І. інвестиційні заходи, пов'язані з торгівлею;

Ж. розподільчі обмеження;

К. обмеження на післяпродажне обслуговування;

Л. субсидії (крім експортних);

М. обмеження на державні закупівлі;

Н. інтелектуальна власність;

О. правила походження;

– заходи щодо експорту:

Р. заходи щодо імпорту (разом із експортними субсидіями).

Митні органи взаємодіють із ветеринарною, екологічною, фітосанітарною та іншими службами, які забезпечують повний митний контроль згідно зі своєю специфікою роботи.

Для удосконалення митного регулювання СОТ сформувала Угоду про спрощення процедур торгівлі, багато положень якої перегукуються з рекомендаціями ВМО, ЄЕК ООН і ЮНКТАД (взаємодія між митними органами та учасниками ЗЕД, участь митних брокерів у митних формальностях, митний контроль на основі управління ризиками, «єдине

вікно», фінансові гарантії, процедури митного транзиту, уповноважений економічний оператор тощо).

2.2. Митно-тарифні аспекти економічної інтеграції

Еволюція митно-тарифної політики України з моменту становлення держави має певну послідовність і логіку розвитку, що дає змогу виділити шість основних етапів (табл. 2.1). Кожен із цих етапів відрізняється специфічними цілями, інструментами регулювання та інституційними особливостями. Така поетапна трансформація зумовлена як внутрішніми потребами економіки, так і зовнішніми факторами, включаючи глобалізаційні процеси, інтеграцію до міжнародних економічних організацій і вимоги адаптації до стандартів Європейського Союзу. Поступова модернізація митної політики сприяла підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності, удосконаленню митного контролю, зменшенню адміністративного навантаження на бізнес та зміцненню інституційної спроможності митних органів України.

Таблиця 2.1

Етапи еволюції митно-тарифної політики України

Етап	Період	Основна характеристика	Основні особливості
1	2	3	4
I етап	1991-1993	Формування основ зовнішньоекономічної та митно-тарифної політики	<ul style="list-style-type: none"> • Зміна пріоритетів на контроль за зовнішньоторговельною діяльністю. • Жорсткий експортний і ліберальний імпорتنний режими. • Ухвалення базових законодавчих актів (Митний кодекс, закони про митну справу та єдиний митний тариф). • Створення національної митної системи (65 митниць замість 26). • Ставки мита від 0 до 10 %, максимум 50 % для алкогольних і тютюнових виробів

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4
II етап	1994-1995	Фіскальна спрямованість	<ul style="list-style-type: none"> • Наповнення державного бюджету за рахунок оподаткування імпорту та експорту. • Підвищення середніх ставок мита до 20-30 %. • Скасування пільгового мита для країн СНД. • Максимальні ставки до 300-350 %. • Створення Митно-тарифної ради при КМУ. • Скасування експортних податків і впровадження політики «двох курсів»
III етап	1996-1998	Протекціоністський	<ul style="list-style-type: none"> • Захист національного товаровиробника від іноземної конкуренції. • Підвищення ставок імпортного мита. • Застосування комбінованого мита. • Встановлення мінімальної митної вартості. • Зміна структури управління на регіональний принцип. • Утворення Державної митної служби України. • Скасування пільг із ввезенням підакцизних товарів
IV етап	1999-2012	Удосконалення системи митно-тарифного регулювання	<ul style="list-style-type: none"> • Приєднання до Конвенції ГС та оптимізація тарифної номенклатури. • Передбачуваність в ухваленні рішень (зміна ставок раз на рік). • Створення Оперативної митниці. • Зменшення кількості митниць з 46 до 27. • Зниження ставок на текстильну продукцію (зобов'язання перед ЄС). • Розвиток управління митними ризиками
V етап	2012-2018	Функціонування в структурі Міністерства доходів і зборів	<ul style="list-style-type: none"> • Ухвалення нової редакції Митного кодексу (2012). • Утворення Міністерства доходів і зборів (2012). • Скорочення митного персоналу до 130 осіб.

1	2	3	4
			<ul style="list-style-type: none"> • Реорганізація в Державну фіскальну службу (2014). • Спрощення митних процедур та електронне декларування. • Адміністративно-інституційна криза в митній сфері
VI етап	2019 - дотепер	Відновлення Державної митної служби України	<ul style="list-style-type: none"> • Утворення самостійного органу виконавчої влади з митних питань. • Створення 16 регіональних і двох спеціалізованих органів. • Розвиток інформаційних технологій та електронізація процесів. • Впровадження інституту авторизованих економічних операторів (АЕО). • Переорієнтація з поповнення бюджету на контроль достовірності декларування. • Розвиток технічних засобів контролю

Перший етап (1991-1993) – формування основ зовнішньоекономічної політики та митно-тарифної політики як її складової.

Зміна пріоритетів, коли головним став контроль за зовнішньоторговельною діяльністю, а не переміщенням фізичних осіб, як було за централізовано-планової системи господарювання. Було впроваджено досить жорсткий експортний і ліберальний імпорتنний режими, тобто відносно імпорту «домінувала» преференційна функція, тоді як справляння експортного мита мало суто фіскальну спрямованість. У цей період ухвалено базові законодавчі акти (Митний кодекс України, Закони України «Про митну справу», «Про єдиний митний тариф»), які визначали та регулювали засади митної справи в Україні. Домінуючими причинами застосування лібералізації імпорту були такі:

1) насичення споживчого ринку країни в умовах його незбалансованості;

2) досить широкий тиск із боку міжнародних фінансових та економічних організацій, які завжди зацікавлені в лібералізації, особливо імпорту;

3) конкурентний фактор, сподівання на те, що продукція іноземного виробництва змусить національного виробника підвищити ефективність власного виробництва.

До 1992 р. митно-тарифна система нараховувала 26 митниць (на яких працювало близько 2,5 тис. осіб), які були безпосередньо підпорядковані союзним органам. У 1992 р. у структурі митної системи вже функціонувало 65 митниць, підпорядкованих Митному комітету України.

В Україні до початку 1993 р. щодо ввезених на її територію товарів формально діяв Митний тариф СРСР, затверджений Постановою Ради Міністрів СРСР від 27 квітня 1981 р. № 394. Митний тариф мав таку особливість: сировина, устаткування та обладнання не оподатковували імпортним митом, тоді як продукти харчування та товари широкого вжитку потрапляли під дію мита.

Єдиний митний тариф України, від 11 січня 1993 р. у більшості тарифних позицій передбачав ставки від 0 до 10 %. Незначна частина товарних позицій була об'єктом вищих ставок — 15-30 %, а максимальний рівень митного оподаткування був передбачений для алкогольних і тютюнових виробів — 50 %. Для товарів країн із режимом найбільшого сприяння використовували тарифи 2-5 %.

Основною причиною вибору жорсткої митно-тарифної політики щодо експорту стали диспропорції між внутрішніми та світовими цінами. Адміністративне регулювання цін призвело до збереження значно нижчого їхнього рівня порівняно зі світовими, що стимулювало вивезення товарів з України і загострення проблеми дефіциту.

Перевагою політики лібералізації відносно імпорту стало зменшення дисбалансу між попитом і пропозицією на внутрішньому ринку, але при

цьому спостерігали негативну тенденцію щодо неготовності більшості національних підприємств конкурувати з іноземними. Це проявилось в ускладненні реалізації продукції, втраті ринків збуту, у тому числі внутрішнього, спаді виробництва і т. п.

Наповнення державного бюджету за рахунок валютного виторгу та експортного мита призвело до того, що практично більшість потенційних експортованих товарів потрапили під дію вивізного мита або нетарифних методів регулювання. Впровадження цієї системи митно-тарифного регулювання експорту було безперечно доцільним, але вкрай неефективним виявилось функціонування механізму розподілу квот, ліцензій, дозволів для експорту товарів. Створення складної процедурної системи отримання права на експорт товарів не тільки заклало основи тінізації економіки України, але й практично знищило розвиток конкурентного середовища, без якого неможливе функціонування ринку як системи господарювання.

Оскільки співвідношення між цінами було на користь світових, то відбулася переорієнтація експортних поставок із ринку СНД на західні ринки.

Другий етап (1994-1995). Основна мета цього етапу — фіскальна, тобто наповнення державного бюджету за рахунок оподаткування імпорту та експорту.

Через лібералізацію зовнішньоторговельного режиму створюють механізм тарифного регулювання, спрямований на отримання податкових надходжень, тобто забезпечення в першу чергу суто фіскальної функції, а далі — на захист національного товаровиробника.

Це проявилось у підвищенні середніх ставок мита до 20 % за пільговими ставками, а за повними до 30 %, скасуванні пільгового мита для імпорту продукції з країн СНД, підвищенні максимальних ставок до 300-350 % (лікеро-горілчані вироби).

У той же час було закладено основи для проведення узгодженої митно-тарифної політики — це створення в 1994 р. Митно-тарифної ради при Кабінеті Міністрів України і ухвалення в 1994 р. першої постанови про зміну ставок ввізного мита, яка на той час мала більше фіскальний характер, хоча й мала елементи протекціонізму.

На цьому етапі скасовані експортні податки; впроваджено політику «двох курсів»: високого (офіційного) і низького (ринкового); встановлено для експортерів обов'язковий продаж половини їхнього валютного виторгу за офіційним курсом (це зробило експорт товарів не вигідним); наростили обсяги зовнішньоторговельних операцій; темпи зростання експорту товарів і послуг випередили їх імпорт (у середньому обсяг експорту щорічно зростав на 6,7 % більше, ніж обсяг імпорту).

Третій етап (1996-1998) можна охарактеризувати як протекціоністський. Основна мета — це захист національного товаровиробника від іноземної конкуренції.

У цей період спостерігали тенденцію підвищення ставок імпортного мита, почали застосовувати комбіноване мито, практично було зрівняно пільгові ставки з повними, встановлено мінімальну митну вартість, введено попередню сплату імпортного мита. Усі перераховані заходи, особливо справляння податків на кордоні (тобто до моменту фактичної реалізації товарів), поставили імпортні товари в нерівні умови відносно товарів вітчизняного виробництва.

Збільшення кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, підвищення їхньої активності на зовнішньому ринку призвело до необхідності вдосконалення структури митної системи. Із 1996 р. було принципово змінено схему управління митними органами з територіального на регіональний, ліквідовано територіальні митні управління, зменшено кількість митниць. Регіональні митниці поєднували функції оперативних і координуючих органів у регіоні. На базі ліквідованого Державного митного

комітету України утворено Державну митну службу України як центральний орган виконавчої влади.

На початку 2000 р. структура митної системи України складалася з центрального апарату, 10 регіональних митниць, 46 митниць, 187 митних постів, 12 спеціалізованих митних установ та організацій. Близько 19 тис. митників забезпечують митний контроль на 74 автомобільних, 36 авіаційних, 40 морських і річкових, чотирьох поромних пропускних пунктах, через які щоденно перетинають митний кордон 160-180 тис. громадян і близько 40 тис. одиниць різних видів транспорту.

Фіскальні надходження від мита відбувалися переважно за рахунок підвищення ставок на імпорту рентабельної на українському ринку іноземної продукції (підакцизної, високоліквідної) і заходів, пов'язаних із визначенням митної вартості, тарифної позиції та країни походження товару. Постачання сировини для українських підприємств оподатковувалося за мінімальними митними ставками. На експорт окремих видів продукції було введено вивізне (експортне) мито.

У листопаді 1996 р. внесено зміни до ст. 2 Декрету Кабінету Міністрів України від 11.01.1993 р. «Про Єдиний митний тариф України», якими передбачено право Кабінету Міністрів змінювати ставки мита лише стосовно об'єктів митного оподаткування і заборонено зменшувати ставки мита для окремих юридичних і фізичних осіб і за конкретними зовнішньоекономічними контрактами або звільняти їх від сплати мита чи переносити строки його сплати. З 1997 р. набули чинності закони, за якими скасовано всі види пільг, надані юридичним і фізичним особам для ввезення практично всіх підакцизних і більшості непідакцизних товарів, а також пільги для отримання організаціями гуманітарної і технічної допомоги у вигляді товарів, що ввозять в Україну, як наслідок, скорочення імпорту товарів.

Основними зовнішніми факторами, що впливають на обсяги зовнішньоторговельного оборот, були:

- загострення світової фінансової кризи і, як наслідок, скорочення світової торгівлі;
- зменшення торговельних операцій із Російською Федерацією;
- погіршення кон'юнктури основних товарних ринків для традиційного українського експорту;
- зменшення ціни на російський газ, отриманий у рахунок за транзит;
- зниження тарифів за транзит російського газу через територію України.

Внутрішніми факторами, які негативно впливали на зовнішньоторговельний оборот, стали спад виробництва, посилення платіжної кризи, важкий фінансовий стан підприємств, висока собівартість української продукції за її низької якості, нестабільність гривні.

Отже, у цей період екстенсивний розвиток зовнішньої торгівлі практично вичерпаний. Без здійснення структурних змін у експортоорієнтованих та інших галузях виробництва неможливе нарощування обсягів зовнішньоторговельного обороту.

Четвертий етап (1999-2012) – удосконалення системи митно-тарифного регулювання. У цей період удосконалено організаційну структуру управління митних органів на засадах переорієнтації із територіального на регіональний принцип, запроваджено елементи управління митними ризиками, покращено інформаційно-аналітичну роботу в митній сфері, посилено митний контроль і боротьбу з контрабандою, подальший розвиток міжнародного напрямку роботи митних органів і наближення митного законодавства до європейських стандартів. Це можна простежити в таких рішеннях.

По-перше, відбулося створення законодавчої бази для приєднання до Конвенції ГС, при цьому було оптимізовано тарифну номенклатуру за

рахунок появи національної деталізації на рівні 9 та 10 знаків опису та кодування товарів.

По-друге, була досягнута певна передбачуваність в ухваленні рішень про зміну ставок ввізного мита. У 1999 р. такі ставки, за рішенням Митно-тарифної ради, почали приймати один раз на пів року, а з 2000 р. зміна ставок ввізного мита здійснюється один раз на рік.

По-третє, створено Оперативну митницю, що вперше почала реалізовувати окремі функції управління митними ризиками та завдання інформаційно-аналітичного характеру. Крім того, працівники Оперативної митниці зобов'язані були здійснювати контроль за митними правопорушеннями.

По-четверте, зменшення кількості митниць із 46 до 27 одиниць і приведення структури митних органів у відповідність з адміністративно-територіальним поділом України.

По-п'яте, відбулося зниження ставок ввізного мита на значну номенклатуру товарів текстильної промисловості відповідно до зобов'язань України перед ЄС. Були також знижені ставки мита на сировину, але підвищені на готові вироби, які випускають в Україні.

Характерно, що нарощування в Україні тенденції протекціонізму відбувається паралельно з розвитком тіньового зовнішньоторговельного обороту, контрабанди товарів, що призводить до масового ухилення від сплати мита, митних зборів, акцизу і податку на додану вартість.

П'ятий етап (2012-2018) – функціонуванням митних органів у структурі Міністерства доходів і зборів (пізніше Державної фіскальної служби України); початок приведення у відповідність Митного Кодексу до світових стандартів.

У березні 2012 р. Верховна Рада України ухвалила нову редакцію Митного кодексу, що містить деякі прогресивні нововведення, важливі для налагодження «позитивного» інвестиційного клімату в Україні, і приведена

у відповідність зі світовими стандартами. Основною ідеєю є спрощення митних процедур і скорочення строків митного оформлення, поступовий перехід на електронне декларування товарів.

У грудні 2012 р. було утворено Міністерство доходів і зборів України шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України. В організаційно-структурному аспекті всі підрозділи Державної митної служби об'єднали в Департамент митної справи при Міністерстві доходів і зборів зі скороченням чисельності митного персоналу до 130 осіб. Таке скорочення істотно звужувало функціональні можливості митних працівників, спричинило зростання навантаження на митний персонал і не забезпечувало належне виконання необхідного обсягу завдань щодо реалізації митної політики. Така організаційно-структурна реформа мала вагомі недоліки, що призвели насамперед до втрати кадрового потенціалу в митній сфері, занепаду професійної складової митних працівників і поступового регресу національної митної системи. За таких умов відбулося зниження рівня ефективності митного контролю за переміщенням товарів через кордон і протидії шахрайським операціям, оперативності та якості митного обслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, було втрачено робочі контакти із зарубіжними правоохоронними органами, занедбано митну інфраструктуру на кордонах тощо.

Реорганізація митної та податкової служб у Міністерство доходів і зборів України мала на меті зміцнити фіскальну функцію, однак такий захід відбувався в основному не за рахунок удосконалення податкового обслуговування, а посилення фіскального тиску на платників податків.

У 2014 р. Міністерство доходів і зборів реорганізовано в Державну фіскальну службу України. Зазначені зміни лише поглибили адміністративно-інституційну кризу в митній сфері та призвели до стагнації розвитку національної митної системи.

Період із 2019 р. і дотепер можна виділити в шостий етап розвитку національної митної системи, що пов'язаний насамперед із відновленням Державної митної служби України.

З кінця 2018 р. відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» від 18.12.2018 р. за № 1200 ухвалено рішення про утворення самостійного, окремого центрального органу виконавчої влади з митних питань, а саме Державної митної служби України.

3 жовтня 2019 р. Кабмін затвердив територіальну структуру нової Державної митної служби. Цим документом плановано створення 16 регіональних і двох спеціалізованих органи Дермитслужби.

8 грудня 2019 р. відповідно до постанови Кабміну Державна митна служба отримала повноваження Державної фіскальної служби в митній сфері.

Пріоритетними завданнями на сьогодні є:

- розвиток інформаційних технологій: електронізація процесів, єдина автоматизована інформаційна система, національна електронна транзитна система, обмін інформацією з митницями 35 країн Європейського регіону;
- пришвидшення митних процедур: інститут авторизованих економічних операторів (АЕО), концепція якого введена Всесвітньою митною організацією у 2005 р., і методика вимірювання середнього часу випуску товарів;
- переорієнтація завдання митних органів із поповнення бюджету на контроль достовірності декларування товарів;
- розвиток технічних засобів: відеонагляд і використання сканерів (засобів безконтактного моніторингу).

Отже, результатом еволюції митно-тарифної політики в Україні за період незалежності стало створення законодавчих умов функціонування митної системи, які орієнтовані на загальноприйняті міжнародні норми, стандарти і практику.

2.3. Економічна природа митного тарифу, його класифікація та функціональні завдання

Основними економічними інструментами митної політики є заходи у сфері митного оподаткування: тарифні (мити) і нетарифні (акцизний збір, податок на додану вартість тощо) регулятори. Тому однією з головних складових митної політики є тарифна політика держави у сфері міжнародних економічних відносин – централізований комплекс заходів, спрямованих на формування тарифної системи, вироблення ефективного механізму застосування різних видів митних податків для регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Одним із найпоширеніших економічних заходів регулювання міжнародних економічних відносин є митний тариф, який містить деталізований перелік товарів, що оподатковані імпортом, експортом і транзитним митом із наведенням способу нарахування, ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок і знижок, і переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.

За основними функціональними ознаками мито — це:

- регулювання зовнішньоторговельного обігу з іноземними державами;
- джерело поповнення Державного бюджету;
- захист національного товаровиробника.

Мито завжди є тарифним бар'єром на шляху товаропотоку з однієї країни до іншої, навіть якщо розмір ставки незначний, а торговельні перешкоди ніколи не сприяють переміщенню товарів. Із транзитом, якщо ставки значні, вони змінюють напрямок товаропотоку, з експортом знижують обсяги вивезення товарів, а із запровадженням імпортного мита спонукають інші країни до створення відповідних перешкод на шляху ввезення товарів із країни-ініціатора - застосування митного тарифу.

Перевищення цін над світовими робить вигідним імпортування товарів іноземного виробництва, і навпаки, низький рівень внутрішніх цін стимулює експорт вітчизняних товарів.

Поглиблення таких диспропорцій у цінах може завдати шкоди національним підприємствам, що призводить до спаду виробництва та зростання безробіття. Для запобігання таким ситуаціям держава може застосовувати механізм тарифного регулювання: за допомогою застосування ввізного мита на імпортні товари підвищується їхня ціна, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних товарів, а якщо виникає необхідність стримати експорт певних товарів із країни, держава через механізм застосування експортного мита підвищує ціну вітчизняних товарів до необхідного рівня, який зменшує обсяги експорту.

Прикладом застосування тарифного механізму як регулятора імпорту є його використання Урядом США із метою збалансування національного ринку нафтопродуктів. Із падінням цін на нафтопродукти на світовому ринку США вводять значне мито на імпорт, отримуючи при цьому додаткові надходження, а також створюючи суттєві перешкоди для імпортерів дешевої нафти. У цій ситуації країни-продавці, починаючи зазнавати значних збитків як від зниження цін, так і падіння обсягів експорту, вибирають модель поведінки як зниження обсягів видобутку, тобто скорочення пропозиції на американський ринок. Отже, реалізують регулятивну функцію мита з метою стабілізації ринку.

Застосування митного тарифу завжди виконує фіскальну функцію, оскільки митний тариф – це завжди податок, який є засобом поповнення державної казни і покривається за рахунок кінцевого споживача. Ефект фіску прямо залежить від митної ставки. Якщо вона незначна, то й ефект від такого податку невеликий, а якщо розмір ставки підвищується, то й посилюється податковий ефект.

Використання митного тарифу зумовлює одночасну дію як фіскальної, так і захисної функції. Тобто країна, застосовуючи митний

тариф (особливо це стосується імпортного мита), розв'язує як проблему акумуляції доходів, так і проблему захисту національного ринку. Спостерігають певну закономірність — низькі ставки використовують для отримання фіскального ефекту, а високі — для ефекту захисту.

Мито — це вид державного непрямого податку, який справляється з імпорту, експорту і транзиту товарів, торговельно-промислового прибутку, майна, цінностей і предметів, що перетинають кордон у визначених державою пунктах під контролем митних служб. Незалежно від виду мита воно включено до ціни товарів і сплачуване за рахунок кінцевого споживача. Однак під час перетину митного кордону мито сплачує суб'єкт господарювання за рахунок своїх оборотних коштів, що суттєво впливає на фінансовий стан підприємств, тим більше, що цей вид податку не залежить від фінансово-господарської діяльності платника. Наприклад, за дії імпортного мита на період від сплати ввізного мита до реалізації споживачам імпортованих товарів відволікаються (імобілізуються) оборотні кошти імпортерів.

Механізм застосування митного тарифу складається з декількох елементів: товарна класифікація об'єкта оподаткування, методи оцінювання вартості оподатковуваних товарів, методи визначення країни походження товарів, процедура застосування митних ставок. Тому ефективне застосування митного тарифу не обмежено простою зміною рівнів митних ставок. Досягнення певних цілей: протекціоністських чи фіскальних, можливе за умови маніпуляції всіма елементами митного тарифу.

2.4. Види мита, мета і специфіка їх застосування

Основними критеріями, які дають змогу чітко класифікувати види митного тарифу, мають бути:

- мета і функціональність застосування;

- вплив на економіку;
- походження;
- напрямок руху;
- спосіб нарахування;
- принцип обмеження;
- період застосування;
- спосіб застосування митних ставок;
- типи митних ставок.

Відповідно до зазначених критеріїв на рис. 2.1 наведено класифікатор видів мита.

Стаття 271 МК України визначає поняття мита і його види. Так, **мито** – це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та МК України, який нараховують і сплачують відповідно до МК України, законів України та міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

Залежно від мети і функціональності застосовують такі види мита (табл. 2.2):

- **фіскальне**, встановлюване для забезпечення надходжень коштів до бюджету країни від зовнішньоекономічних операцій. Основна мета його встановлення має винятково економічний характер. Фіскальну функцію мито може виконувати в різних формах: експортне, імпортне мито, форма застосування транзитного мита;

- **протекціоністське**, спрямоване на захист національного виробника і явно дискримінаційне відносно ввезення товарів іноземного виробництва, тому застосовуване здебільшого у формі імпортного мита;

- **преференційне**, що передбачає особливі переваги держави щодо розміру ставок, які надають іншим державам, переважно з торговельно-політичними цілями.

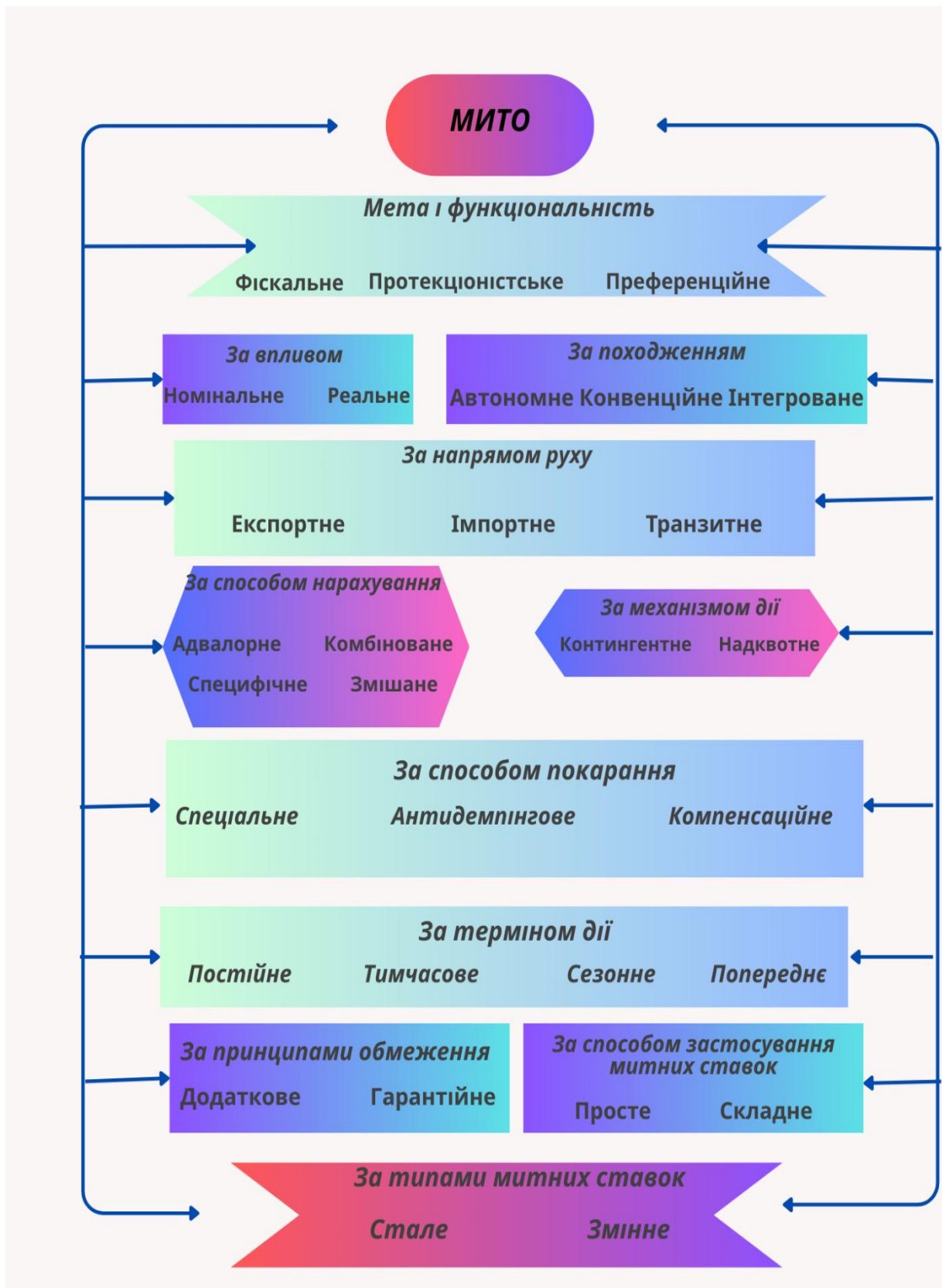

Рис. 2.1. Класифікація видів мита

Класифікація митного тарифу залежно від мети та функціональності
його застосування

Вид мита	Мета застосування	Ставки	Наслідки застосування
Преференційне	Стимулювання торговельно-економічних відносин з іншими країнами	Мінімальні	Імпорт іноземних товарів збільшується
Фіскальне	Забезпечення дохідної частини бюджету стабільними находженнями	Помірні	Незначне скорочення імпорту іноземних товарів
Протекціоністське	Призначене для захисту національного виробника від іноземної конкуренції	Максимальні	Припинення ввезення іноземних товарів

За впливом на конкретний об'єкт оподаткування (експорт, імпорт) потрібно розрізняти такі види мита:

- **номінальний** – це та митна ставка, що вказана в митному тарифі. Вона дає тільки загальне уявлення про рівень митного оподаткування країни;

- **реальна** – це ставка, що свідчить про реальний рівень мита на кінцеві товари і розрахована з урахуванням усіх факторів, які впливають на процес формування митного тарифу (співвідношення між цінами на внутрішньому та зовнішньому ринках, темпи зростання інфляції, погіршення чи покращення платіжного балансу, рівень митного оподаткування імпортованих комплектуючих та ін.).

Залежно від порядку встановлення (за походженням) розрізняють такі види мита:

- **автономне мито**, яке встановлює держава самостійно, тобто без будь-яких обов'язків перед іншою країною, і застосовує до будь-яких предметів і товарів незалежно від їхнього походження. Величина мита може бути змінена відповідно до інтересів країни без узгодження з країнами-партнерами. Цей вид мита зазвичай досягає значних розмірів і є об'єктом дискусій на дво- або багатосторонніх переговорах для отримання поступок в обмін на зниження ставок автономного мита. Предметом таких переговорів є перелік товарів, до яких застосовано митні тарифи, їхня структура, розмір митних ставок, порядок їх застосування. У результаті виникає конвенційне або договірне мито;

- **конвенційне (договірне) мито**, встановлюване на базі двосторонньої або багатосторонньої угоди з іншими державами, або угоди про створення митного союзу, і тому воно не може бути змінене державною владою в односторонньому порядку. Воно не змінюється впродовж тривалого часу, що має велике значення для аналізу тих митних бар'єрів, із якими експортер стикається на ринку інших країн. Конвенційне мито вилучають із митного тарифу, коли угоди, за якими воно було подане, призупиняють свою дію;

- **інтегроване (спільне) мито**, встановлюване на основі угоди про створення митного союзу, коли країни запроваджують єдиний зовнішній митний тариф відносно імпорту товарів із третіх країн. Прикладом може слугувати інтегрований тариф ЄС, який по суті стандартизує об'єкт оподаткування (номенклатуру товарів для зовнішнього мита) і ставки оподаткування (спільний митний тариф).

За МК України застосовують такі види мита:

- 1) ввізне мито;
- 2) вивізне мито;
- 3) сезонне мито;

- 4) особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпортний збір.

Транзитний вид мита сьогодні використовують дуже рідко, зазвичай тільки як інструмент «торговельної війни». Відповідно до статті V ГАТТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі) країни-учасниці цієї організації взяли на себе обов'язок щодо свободи транзиту через територію кожної з країн-учасниць, тобто звільнення транзитних товарів від митних і транзитних зборів.

За статтею 272 МКУ, **ввізне мито** встановлюють на товари, що ввезені на митну територію України. Встановлює нові і змінює чинні ставки ввізного мита, визначені Митним тарифом України, Верховна Рада України через ухвалення законів України.

За статтею 273 МКУ, **вивізне мито** встановлюють на українські товари, що вивозять за межі митної території України.

За статтею 274 МКУ, на окремі товари може бути встановлено **сезонне мито** на строк не менше 60 і не більше 120 послідовних календарних днів із дня встановлення сезонного мита.

В основному застосування сезонного мита має оперативний характер, тобто вирішують конкретні тактичні завдання. Сезонне мито вважають винятком із преференційних або пільгових режимів, у тому числі угод про вільну торгівлю, митних союзів, виробничої кооперації та інших подібних міжнародних угод, якщо це передбачено такими угодами.

За статтею 275 МКУ, **особливі види мита** застосовують у випадках, передбачених законами України (якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України), з метою захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників у разі ввезення товарів на митну територію України, незалежно від інших видів мита. Можуть бути застосовані особливі види мита:

- 1) спеціальне мито;

- 2) антидемпінгове мито;
- 3) компенсаційне мито;
- 4) додатковий імпортний збір.

Зазвичай особливі види мита є тимчасовим заходом, використовуваним країною або в односторонньому порядку з чисто захисною метою від спроб недобросовісної конкуренції з боку її торговельних партнерів, або як захід у відповідь на дискримінаційні дії, що порушують інтереси країни з боку інших держав. Слід зазначити, що введення особливих видів мита є крайнім заходом, який використовують країни для врегулювання торговельних суперечностей.

Спеціальне мито встановлюють:

1) як засіб захисту національного товаровиробника, у разі якщо товари ввозять на митну територію України в обсягах і/або за таких умов, що їх ввезення заподіює або створює загрозу заподіяння значної шкоди національному товаровиробнику;

2) як заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів та економічних угруповань, які обмежують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.

Досить ефективним заходом захисту національного ринку є застосування спеціального митного тарифу, тобто мита, ставки якого встановлено на більш високому рівні порівняно з постійно діючими. Залежно від функціональної направленості спеціальне мито може бути використано як захисний захід, міра попередження та захід у відповідь.

Антидемпінгове мито встановлюють відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом демпінгу, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Механізм використання антидемпінгового мита – це система заходів, пов'язаних із використанням митного тарифу для блокування потоку товарів, реалізація яких відбувається за демпінговими цінами. При цьому під демпінгом розуміють продаж значних за обсягами партій товару за цінами, які суттєво нижчі, ніж за звичайних комерційних операцій на внутрішньому ринку (або в країні походження такого товару) і завдають або можуть завдати економічного збитку національній промисловості чи суттєво затримати її розвиток.

Компенсаційне мито встановлюють відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Компенсаційне мито нараховують на імпорт тих товарів, для виробництва яких безпосередньо або опосередковано використано субсидії або якщо їхній імпорт завдає шкоди національному виробництву таких товарів. Стаття VI ГАТТ визначає компенсаційне мито як особливе мито, яке встановлюване для того, щоб нейтралізувати дію субсидій або пільг, які застосовують безпосередньо або опосередковано стосовно експорту або виробництва якого-небудь товару, і рекомендує країні, що ввела субсидію, проконсультуватися з іншими учасниками ГАТТ, а в тих випадках, коли це субсидування зачіпає інтереси інших країн, обмежити його розміри.

Додатковий імпортний збір встановлюють законодавчо відповідно до статті XII ГАТТ 1994 р. і Домовленості про положення ГАТТ-1994 щодо платіжного балансу в разі значного погіршення стану платіжного балансу або істотного скорочення золотовалютних резервів, або досягнення ними мінімального розміру з метою забезпечення рівноваги платіжного балансу та збільшення розміру золотовалютних резервів.

Платниками мита є:

1) особа, яка ввозить товари на митну територію України чи вивозить товари з митної території України в порядку та на умовах, встановлених МКУ;

2) особа, на адресу якої надходять товари, що переміщуювані (переслані) у міжнародних поштових або експрес-відправленнях, несупроводжуваному багажі, вантажних відправленнях;

3) особа, на яку покладено обов'язок дотримання вимог митних режимів, які передбачають звільнення від оподаткування митом, у разі порушення таких вимог;

4) особа, яка використовує товари, митне оформлення яких було здійснено з умовним звільненням від оподаткування, не за цільовим призначенням і/або всупереч умовам чи цілям такого звільнення згідно з МКУ [1], іншими законами України, а також будь-які інші особи, які безпідставно використовують звільнення від оподаткування митом (податкову пільгу);

5) особа, яка реалізує або передає у володіння, користування чи розпорядження товари, що були випущені у вільний обіг на митній території України зі звільненням від оподаткування митними платежами, до закінчення строку, визначеного законодавством;

6) особа, яка реалізує товари, транспортні засоби відповідно до статті 243 (Розпорядження товарами, транспортними засобами комерційного призначення) МК України.

Об'єктами оподаткування митом є [1, стаття 277]:

1) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро, що ввозять на митну територію України або вивозять за межі митної території України підприємства;

2) товари, що ввозять (пересилають) на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню митними платежами відповідно до розд. XII МКУ, а також розділів V і VI Податкового кодексу України;

3) товари, транспортні засоби, що реалізують відповідно до статті 243 МК України.

В Україні застосовують такі *види ставок мита*:

1) **адвалорна** – у процентах до встановленої статтею 279 (база оподаткування митом) МК України бази оподаткування;

2) **специфічна** – у грошовому розмірі на одиницю бази оподаткування, встановлену статтею 279 (база оподаткування митом) МК України;

3) **комбінована**, що складається з адвалерної та специфічної ставок мита.

Ставки мита, крім сезонного та особливих видів мита, встановлюють виключно законами України з питань оподаткування.

Ввізне мито на товари, митне оформлення яких здійснюване в порядку, встановленому для підприємств, нараховують за ставками, встановленими Митним тарифом України.

Ввізне мито є диференційованим відносно товарів, що походять із держав, які спільно з Україною входять до митних союзів або утворюють із нею зони вільної торгівлі. У разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, застосовують преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

До товарів, що походять з України або держав – членів Світової організації торгівлі, держав, із якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди про режим найбільшого сприяння, застосовують пільгові ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України, якщо інше не встановлено законодавством.

До решти товарів застосовують повні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

Ввізне мито на товари, митне оформлення яких здійснюване в порядку, встановленому для громадян, нараховують відповідно до розд. XII МКУ.

Вивізне мито нараховують за ставками, встановленими законодавством.

Сезонне мито нараховують за ставками, встановленими Законом України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції».

Особливі види мита нараховують за ставками, встановленими рішеннями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, відповідно до законів України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну».

2.5. Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності

Правильна класифікація кодування товарів є важливою складовою системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки від неї залежить встановлення їхньої вартості за об'єктивними критеріями і, відповідно, обґрунтоване нарахування і стягнення митних платежів, а також підвищення об'єктивності митної статистики ЗЕД.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) складена на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів та затверджена законом про Митний тариф України [1, стаття 67]. УКТЗЕД – це систематизований перелік товарів, який включає код товару, його найменування, одиницю вимірювання та обліку.

Кодова система класифікатора створена для того, щоб інформація, надана митному органу, мала зручну форму для її зберігання, перевірки, передавання, обробки, видачі, проведення економічного аналізу.

В УКТЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними підпозиціями, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою опису та кодування товарів (ГС) [1, стаття 67].

УКТЗЕД містить 21 розділ, пронумерований римськими цифрами. На цьому рівні товари згруповані відповідно до галузі господарства за сукупністю різних ознак товарів [2]:

- походження товарів (розд. I, II, V);
- функціональне призначення (розд. IV, XI, XII, XVI-XXI);
- хімічний склад (розд. III, VI, VII);
- по матеріалу, з якого виготовлено товар (розд. VIII-X, XII-XV).

Наприклад, у розд. I систематизовані живі тварини та продукція тваринництва, у III – жири та олії тваринного або рослинного походження, IV – готові харчові продукти; алкогольні та безалкогольні напої і оцет; тютюн, XI – текстильні матеріали і текстильні вироби. Отже, призначаючи код товару, спочатку необхідно визначити, до якої галузі можна віднести цей товар. Порядковий номер розділу не використовують у цифровому коді, але він служить для зручної орієнтації в УКТЗЕД. Структура десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТЗЕД (рис. 2.2) включає п'ять рівнів класифікації, що побудовані за ступенем зростання деталізації і відповідної кількості цифрових знаків кодування: код групи (перші два знаки), товарної позиції (перші чотири знаки), товарної підпозиції (перші шість знаків), товарної категорії (перші вісім знаків), товарної підкатегорії (десять знаків). Сьомий, восьмий, дев'ятий і десятий знаки цифрового коду використовують для докладнішої товарної класифікації.

Номенклатура ЄС						УКТ ЗЕД			
Гармонізована система									
0	3	0	2	8	9	1	0	1	2
Група									
Товарна позиція									
Товарна підпозиція									
Товарна категорія (УКТ ЗЕД)									
Товарна підкатегорія (УКТЗЕД)									

Рис. 2.2. Структура цифрового кодового позначення товарів

Перший рівень – групи, що мають двозначну арабську нумерацію, але яка не має зв'язку з нумерацією розділів. Цьому рівню відповідають цифрові позначення з двома знаками від 01 до 97 і товари згруповані:

- за матеріалом, із якого вони виготовлені;
- функціями, які вони виконують;
- ступенем обробки.

Другий рівень – товарні позиції. Деталізацію товарів на цьому рівні здійснюють за більш різноманітними і специфічними ознаками. Товарні позиції - це чотиризначні коди, перші два знаки в яких є номером групи.

Наприклад, живі корови – товарна позиція 0102, їхнє м'ясо – товарна позиція 0201, продукти, виготовлені з м'яса, – товарні позиції 0601-0602.

Третій рівень – підпозиція. Використовують додаткові ознаки деталізації товарів на додачу до ознак групи і товарної позиції. Товарні підпозиції – це шестизначні коди, перші два знаки в яких є номером групи, а наступні два знаки - номером товарної позиції.

Перші шість цифр означають код товару за Гармонізованою системою опису та кодування товарів (ГС) країни.

Четвертий рівень – товарна категорія – відповідність рівню Комбінованої номенклатури Європейського Союзу (КН ЄС). Тобто перші вісім цифр утворюють код товару за КН ЄС.

П'ятий рівень – товарна підкатегорія – вводять додаткові критерії товару.

Наприклад, кодове позначення товару - 03 02 89 10 12:

- код групи (перші два знаки) –

03 - «Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні»;

- код товарної позиції (перші чотири знаки) –

03 02 – «Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні => Риба свіжа або охолоджена, крім рибного філе та іншого м'яса риб товарної позиції 0304»;

- код товарної підпозиції (перші шість знаків) –

03 02 89 – «Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні => Риба свіжа або охолоджена, крім рибного філе та іншого м'яса риб товарної позиції 0304 => Інша»;

- код товарної категорія (перші вісім знаків) –

03 02 89 10 – «Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні => Риба свіжа або охолоджена, крім рибного філе та іншого м'яса риб товарної позиції 0304 => Інша => Прісноводна риба»;

- код товарної підкатегорія (усі десять знаків) –

03 02 89 10 12 – «Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні => Риба свіжа або охолоджена, крім рибного філе та іншого м'яса риб товарної позиції 0304 => Інша => Прісноводна риба => Севрюга».

Кожний конкретний товар має бути однозначно визначений тільки одним кодом УКТЗЕД і зазначений у графі 33 вантажної митної декларації (дод. 1).

Для виключення можливості присвоєння декількох кодів товару залежно від застосування критерію матеріалу, із якого він виготовлений, або

призначення класифікації товарам відповідно до вимог «Основних правил інтерпретації класифікації товарів» (дод. 2), які установлюють принципи класифікації товарів: перші п'ять правил – призначені для визначення товарної позиції товару, шосте правило застосовують після визначення товарної позиції і використовують для подальшого віднесення товару до відповідної підкатегорії.

Перехід до наступного правила можливий тільки в тому випадку, якщо попереднє не дає змогу визначити товарну позицію, у якій класифіковано товар.

Згідно з конвенцією про Гармонізовану систему опису та кодування товарів *країни, що застосовують систему опису товарів, не мають права змінювати класифікацію та код товарів у межах перших шести знаків.*

Ведення УКТЗЕД здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [1, стаття 68].

Ведення УКТЗЕД передбачає [1, стаття 68]:

- 1) відстеження та облік змін і доповнень до Гармонізованої системи опису та кодування товарів, пояснень та інших рішень щодо її тлумачення, що ухвалює Всесвітня митна організація;
- 2) підготовку пропозицій щодо внесення змін до УКТЗЕД;
- 3) деталізацію УКТЗЕД на національному рівні та введення додаткових одиниць вимірювання;
- 4) забезпечення однакового застосування всіма митними органами правил класифікації товарів;
- 5) ухвалення рішень про класифікацію та кодування товарів в УКТЗЕД у складних випадках;
- 6) розроблення пояснень і рекомендацій до УКТЗЕД і забезпечення їх опублікування;

7) своєчасне ознайомлення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з рішеннями та інформацією (крім тих, що є конфіденційними) щодо питань класифікації товарів і про застосування УКТЗЕД;

8) здійснення інших функцій, необхідних для ведення УКТЗЕД.

Митні органи здійснюють контроль правильності класифікації товарів, поданих до митного оформлення, згідно з УКТЗЕД.

На вимогу посадової особи митного органу декларант або уповноважена ним особа зобов'язані надати всі наявні *відомості* та *достовірні документи*, необхідні для підтвердження заявлених ними кодів товарів, поданих до митного оформлення, а також зразки таких товарів і/або *техніко-технологічну документацію* на них.

До *достовірних* документів належать:

- оригінали або завірені відправником (одержувачем) копії відомостей про фізико-хімічні властивості, основні стадії технології виробництва та призначення (використання) товарів;
- офіційно видані книги, державні стандарти, технічні умови, каталоги фірм-виробників, креслення виробів із підписами виконавців і посадових осіб, які їх перевіряли.

Техніко-технологічна документація необхідна для скорочення часу лабораторної експертизи, зменшення фінансових витрат і безпомилкового встановлення відомостей про товари та їхню відповідність опису класифікаційних групувань УКТЗЕД.

Рішення митного органу щодо класифікації товарів для митних цілей є обов'язковими. Такі рішення оприлюднюються у встановленому законодавством порядку.

Контрольні запитання до розділу

1. Через які елементи реалізована система митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності?

2. Що містить митний тариф?
3. Що є основним елементом митного тарифу?
4. Які основні форми митних преференцій?
5. Що належить до нетарифного регулювання?
6. Що таке мито за основними функціональними ознаками?
7. З яких елементів складається механізм застосування митного тарифу?
8. Які види мита розрізняють за впливом на конкретний об'єкт оподаткування?
9. Які види мита розрізняють залежно від порядку встановлення (за походженням)?
10. Що таке автономне мито залежно від порядку встановлення?
11. Що таке конвенційне мито залежно від порядку встановлення?
12. Що таке інтегроване мито залежно від порядку встановлення?
13. За Митним кодексом України, на який строк встановлюють сезонне мито?
14. З якою метою застосовують особливі види мита?
15. Що є об'єктами оподаткування митом?
16. Які види ставок мита застосовують в Україні?
17. Що залежить від правильної класифікації кодування товарів зовнішньоекономічної діяльності?
18. Для чого створюють кодову систему класифікатора УКТЗЕД?
19. Як систематизовані товари в УКТЗЕД?
20. За якими ознаками в УКТЗЕД товари згруповані?
21. З якої кількості цифр складається кодове позначення товару в УКТЗЕД?
22. Які документи належать до достовірних документів, необхідних для підтвердження заявлених кодів товарів, поданих до митного оформлення?

Розділ 3. СТРУКТУРА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

3.1. Поняття митної і фактурної вартості товарів

Митною вартістю товарів, які переміщують через митний кордон України, є вартість товарів, що використовуювані для митних цілей, яка базована на ціні, що фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари [1, стаття 49].

Відомості про митну вартість товарів використовують:

- 1) для нарахування митних платежів;
- 2) застосування інших заходів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України;
- 3) ведення митної статистики;
- 4) розрахунку податкового зобов'язання, визначеного за результатами документальної перевірки.

Митну вартість товарів, що переміщують через митний кордон України, визначає декларант залежно від виду митного режиму та заявляє під час декларування товарів.

Декларант або уповноважена ним особа, які заявляють митну вартість товару, *зобов'язані* [1, стаття 52]:

- 1) заявляти митну вартість, визначену самостійно, у тому числі за результатами консультацій із митним органом;
- 2) подавати митному органу достовірні відомості про визначення митної вартості, які мають бути базовані на об'єктивних, документально підтверджених даних, що можна обчислити;
- 3) нести всі додаткові витрати, пов'язані з корегуванням митної вартості або наданням митному органу додаткової інформації.

Декларант або уповноважена ним особа, які заявляють митну вартість товару, *мають право* [1, стаття 52]:

1) надавати митному органу (за наявності) додаткові відомості в разі потреби уточнення інформації;

2) на випуск у вільний обіг декларованих товарів:

- у разі визнання митним органом заявленої митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю;

- згоди декларанта з рішенням митного органу про корегування митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно з митною вартістю, визначеною митним органом;

- незгоди декларанта з рішенням митного органу про корегування заявленої митної вартості товарів - за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю товарів і надання відповідних гарантій, визначених митним органом;

3) проводити цінову експертизу договору (контракту) шляхом залучення експертів за власні кошти;

4) оскаржувати рішення митного органу щодо корегування митної вартості оцінюваних товарів і бездіяльність митного органу щодо неприйняття протягом встановлених строків для завершення митного оформлення, рішення про визнання митної вартості оцінюваних товарів;

5) ухвалювати самостійне рішення про необхідність корегування митної вартості після випуску товарів;

6) отримувати від митному органу інформацію щодо підстав, із яких митний орган вважає, що взаємозв'язок продавця і покупця вплинув на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари;

7) у випадках і в порядку, визначених МК, вимагати від митного органу надання письмової інформації про причини, за яких заявлена ними митна вартість не може бути визнана;

8) у випадках і в порядку, визначених МК, вимагати від митного органу надання письмової інформації про порядок і метод визначення митної вартості, застосованих для корегування заявленої митної вартості, а також щодо підстав для здійснення такого корегування.

Для заявлення митної вартості товарів, що переміщують через митний кордон України відповідно до митного режиму імпорту, митному органу, який проводить митне оформлення цих товарів, разом із митною декларацією та іншими необхідними для митного оформлення зазначених товарів документами подають декларацію митної вартості.

Декларацію митної вартості подають:

1) якщо до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додано деякі витрати, що не були включені до ціни (вартість тари, пакування та робіт з пакування; вартість сировини, матеріалів, інструментів, конструкторських робіт, дизайну, оформлення; ліцензійні платежі; витрати на транспортування, навантаження, вивантаження, страхування);

2) якщо з ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, виділено витрати, зазначені вище;

3) якщо покупець і продавець пов'язані між собою.

В інших випадках декларацію митної вартості подає за власним бажанням декларант або уповноважена ним особа.

Якщо митна вартість партії товарів не перевищує 5000 євро, у будь-якому разі декларацію митної вартості *не подають*.

У декларації митної вартості наводять відомості:

- про метод визначення митної вартості товарів;
- числове значення митної вартості товарів і її складових;
- умови зовнішньоекономічного договору, що мають відношення до визначення митної вартості товарів;
- надані документи, що підтверджують зазначене.

Заявляють митну вартість товарів, які переміщують через митний кордон України в режимах, відмінних від режиму імпорту, з декларуванням цих товарів через зазначення в митній декларації відомостей про числове значення їхньої митної вартості та документи, що його підтверджують.

Одночасно з митною декларацією декларант подає митному органу документи, що підтверджують заявлену митну вартість товарів і вибраний метод її визначення [1, стаття 53]:

1) декларація митної вартості та документи, що підтверджують числові значення складових митної вартості, на підставі яких розраховували митну вартість;

2) зовнішньоекономічний договір (контракт) із додатками;

3) рахунок-фактура (інвойс);

4) якщо рахунок сплачено - банківські платіжні документи, що стосуються оцінюваного товару;

5) за наявності інші платіжні та/або бухгалтерські документи, що підтверджують вартість товару і містять реквізити, необхідні для ідентифікації ввезеного товару;

6) транспортні (перевізні) документи, якщо за умовами поставки витрати на транспортування не включені до вартості товару, а також документи, що містять відомості про вартість перевезення цих товарів;

7) ліцензія на імпорт, якщо імпорт товару підлягає ліцензуванню;

8) за здійснення страхування – страхові документи, а також документи, що містять відомості про вартість страхування.

Якщо надані документи містять розбіжності, наявні ознаки підробки або не містять усіх відомостей, що підтверджують числові значення складових митної вартості товарів, декларант на письмову вимогу митному органу зобов'язаний протягом 10 календарних днів надати (за наявності) такі додаткові документи [1, стаття 53]:

1) договір (угоду, контракт) із третіми особами, пов'язаний із договором (угодою, контрактом) про поставку товарів, митну вартість яких визначають;

2) рахунки про здійснення платежів третім особам на користь продавця, якщо такі платежі здійснюються за умовами, визначеними договором (угодою, контрактом);

3) рахунки про сплату комісійних, посередницьких послуг, пов'язаних із виконанням умов договору (угоди, контракту);

4) виписку з бухгалтерської документації;

5) ліцензійний чи авторський договір покупця, що стосується оцінюваних товарів і є умовою продажу оцінюваних товарів;

6) каталоги, специфікації, прейскуранти (прайс-листи) виробника товару;

7) копію митної декларації країни відправлення;

8) висновки про якісні та вартісні характеристики товарів, підготовлені спеціалізованими експертними організаціями, та/або інформація біржових організацій про вартість товару чи сировини.

Декларант або уповноважена ним особа за власним бажанням може подати додаткові наявні в них документи для підтвердження заявленої ними митної вартості товару.

Фактурна вартість товару – це ціна товару, що переміщують через митний кордон України, зазначена в рахунку-фактурі (фактурі-проформі, касових або товарних чеках, ярликах, інших документах роздрібної торгівлі, які містять відомості щодо вартості таких товарів).

Отже, фактурна вартість – це вартість, яка фактично оплачена або підлягає оплаті, або має бути компенсована зустрічним надходженням товарів і вказана в рахунку-фактурі відповідно до умов зовнішньоекономічного договору (контракту) купівлі-продажу.

Фактурну вартість відображують у вантажній митній декларації в іноземній і національній валютах за курсом НБУ на дату її подання до митного органу.

Різниця між митною та фактурною вартістю полягає насамперед у різній функціональній значущості. Якщо митна вартість є основною для системи митного оподаткування, то фактурна вартість є основою системи валютного контролю, а також базою для розрахунку митної вартості.

Митну вартість розраховують у національних грошових одиницях, а фактурну — вільноконвертованій валюті, яка зазначена в рахунку-фактурі.

3.2. Контроль визначення та корегування митної вартості товарів

Контролює правильність визначення митної вартості товарів митний орган під час проведення митного контролю і митного оформлення, перевіряючи числове значення заявленої митної вартості, за результатами якого цей орган визнає заявлену декларантом або уповноваженою ним особою митну вартість чи ухвалює письмове рішення про її корегування [1, стаття 54].

Митний орган під час здійснення контролю правильності визначення митної вартості товарів *зобов'язаний*:

- 1) здійснювати контроль заявленої декларантом або уповноваженою ним особою митної вартості товарів, перевіряючи числове значення заявленої митної вартості, наявність у поданих зазначеними особами документах усіх відомостей, що підтверджують числові значення складових митної вартості товарів, чи відомостей про ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари;

- 2) надавати декларанту або уповноваженій ним особі письмову інформацію про причини, за яких заявлена ними митна вартість не може бути визнана;

3) надавати декларанту або уповноваженій ним особі письмову інформацію про порядок і метод визначення митної вартості, застосованих у разі корегування митної вартості, а також щодо підстав здійснення такого корегування;

4) випускати у вільний обіг декларовані товари:

- у разі визнання митним органом заявленої митної вартості товарів - за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю;

- згоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про корегування митної вартості товарів - за умови сплати митних платежів згідно з митною вартістю, визначеною митним органом;

- незгоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про корегування заявленої митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю товарів і надання гарантій.

Митний орган для здійснення контролю правильності визначення митної вартості товарів *має право*:

1) упевнюватися в достовірності або точності будь-якої заяви, документа чи розрахунку, поданих для визначення митної вартості;

2) у деяких випадках письмово запитувати від декларанта або уповноваженої ним особи додаткові документи та відомості, якщо це необхідно для ухвалення рішення про визнання заявленої митної вартості;

3) у деяких випадках корегувати заявлену митну вартість товарів;

4) перевіряти правильність визначення митної вартості товарів після їх випуску;

5) звертатися до митних органів інших країн із запитом щодо надання відомостей, необхідних для підтвердження достовірності заявленої митної вартості;

6) застосовувати інші форми митного контролю.

Митний орган *може відмовити* в митному оформленні товарів за заявленою декларантом або уповноваженою ним особою митною вартістю виключно за наявності обґрунтованих підстав вважати, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів, у тому числі неправильно визначено митну вартість товарів, у разі:

1) неправильно проведеного декларантом або уповноваженою ним особою розрахунку митної вартості;

2) неподання декларантом або уповноваженою ним особою документів або відсутності в цих документах усіх відомостей, що підтверджують числові значення складових митної вартості товарів, чи відомостей щодо ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари;

3) невідповідності вибраного декларантом або уповноваженою ним особою методу визначення митної вартості товару;

4) надходження до митного органу документально підтвердженої офіційної інформації митних органів інших країн про недостовірність заявленої митної вартості.

Рішення про корегування заявленої митної вартості товарів, які ввозять на митну територію України з поміщенням у митний режим імпорту, ухвалює митний орган у письмовій формі під час здійснення контролю правильності визначення митної вартості цих товарів як до, так і після їх випуску, якщо митний орган виявив, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів, у тому числі неправильно визначено митну вартість товарів [1, стаття 55].

Ухвалене митним органом письмове *рішення* про корегування заявленої митної вартості товарів має містити:

1) обґрунтування причин, через які заявлену декларантом митну вартість не може бути визнано;

2) наявну в митного органу інформацію (у тому числі про числові значення складових митної вартості, митну вартість ідентичних або подібних (аналогічних) товарів, інші умови, що могли вплинути на ціну товарів), яка призвела до виникнення сумнівів щодо правильності визначення митної вартості та ухвалення рішення про корегування митної вартості, заявленої декларантом;

3) вичерпний перелік вимог щодо надання додаткових документів, за умови надання яких митна вартість може бути визнана органом доходів і зборів;

4) обґрунтування числового значення митної вартості товарів, скорегованої митним органом, і фактів, які вплинули на таке корегування;

5) інформацію:

а) про право декларанта або уповноваженої ним особи на випуск у вільний обіг декларованих товарів:

- у разі згоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про корегування митної вартості товарів - за умови сплати митних платежів згідно з митною вартістю, визначеною митним органом;

- незгоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про корегування заявленої митної вартості товарів - за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю товарів і надання гарантій [1, розд. X] у розмірі, визначеному митним органом;

б) право декларанта або уповноваженої ним особи оскаржити рішення про корегування заявленої митної вартості до органу вищого рівня або суду.

Під час митного оформлення для ухвалення митним органом письмового рішення про корегування митної вартості товарів декларант або уповноважена ним особа може скорегувати заявлену митну вартість у строк *не пізніше 10 робочих днів* із дати винесення рішення.

3.3. Складові митних платежів

Оснoву системи митного опoдаткування становлять митні платежі, під якими розуміють ті види податків та зборів, які нараховують у встановленому порядку для переміщення через митний кордон країни товарів та інших предметів під контролем митних органів [2]. Тобто об'єктом опoдаткування є товари та інші предмети, а суб'єктами опoдаткування – держава з митними органами та платники податків і зборів (юридичні та фізичні особи, які здійснюють зовнішньoeкономічну діяльність).

Характерною особливістю митних платежів є односторонній рух вартості від юридичних і фізичних осіб до держави.

Критерієм визначення митних платежів є не тільки об'єкт опoдаткування, але і суб'єкт, тобто ті митні органи, які виконують контролюючі функції з нарахування чи сплати певного виду платежів.

Серед великого спектра функціональних завдань, які виконують митні платежі, головними є (табл. 3.1) [2]:

- фiскальні, тобто митні платежі є джерелом поповнення бюджету країни;
- стимулюючі, які спрямовані на розвиток національного виробництва;
- регулятивні, які формують обсяг і структуру експорту, імпорту, споживання.

Митні платежі залежно від каналу надходження можна поділити на ті, які надходять до дохідної частини Держбюджету (мито, акцизний збір, податок на додану вартість), і ті, які надходять до фондів митних органів (митні збори) (табл. 3.2).

Характеристика основних функцій митних платежів

	Фіскальна	Регулятивна	Стимулююча
Властивості	Трансфертні (розкриває процес акумуляції доходів від непрямих податків на зовнішньоекономічну діяльність до бюджету)	Врівноважує фіскальну функцію у відповідності із завданнями економічної політики держави	Оцінює функціональну продуктивність системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності
Ознаки	Проявляється через об'єкт, базу оподаткування, ставку податку	Проявляється через систему податкових пільг	Проявляється через бюджетний процес країни
Призначення	Акумулює доходи до Держбюджету	Регулює зовнішньоекономічну діяльність	Кількісно/якісно відображує розподільчий процес
Роль	Визначає частку фінансових ресурсів, яка може бути акумульована до Держбюджету; перелік суб'єктів, зовнішньоекономічну діяльність, на які будуть розповсюджені обов'язки зі сплати податків; конкретні об'єкти, які будуть підпадати під оподаткування; права і обов'язки, які необхідно покласти на учасників зовнішньоекономічної діяльності – платників податків	Встановлює економічно обґрунтовану взаємодію податкової системи з макроекономічними показниками, системою державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, валютним регулюванням, бюджетним фінансуванням, ціноутворенням	Контролює формування податкових надходжень, їх повноту і своєчасність перерахування до Держбюджету

Класифікаційні ознаки системи митних платежів

Ознака	Елементи
Види податків	Мито. Акцизний збір з імпортованих товарів, ПДВ на операції з ввезення імпортованих товарів
Суб'єкт податку	Юридичні особи, фізичні особи
Об'єкт оподаткування	Митна та фактурна вартість товару
Спосіб стягнення	Непрямі
Джерело сплати податкових сум	Експортно-імпортовані операції
Тривалість	Момент митного оформлення
Метод нарахування	Прогресивні, адвалерні, специфічні, комбіновані
Форма розрахунків	Безготівковий, готівковий, вексельна форма

Більшість митних платежів є квотарними, тобто їхню суму обраховують залежно від обсягу податкової бази або об'єкта оподаткування і ставок податку – для більшості митних платежів це митна вартість. В окремих випадках застосовують інші бази оподаткування, наприклад з нарахуванням комбінованого мита це може бути мінімальна вартість, а в разі незбігу митної вартості з фактурною вартістю можуть використовувати фактурну для нарахування податку на додану вартість.

Основні платежі, які нараховують митні органи, умовно можна поділити на декілька груп:

- платежі, пов'язані з нарахуванням митного тарифу;
- різні види митних зборів;
- непрямі податки, що нараховують зі здійсненням експортно-імпортованих операцій (акційний збір, податок на додану вартість);
- платежі за видачу ліцензій на здійснення діяльності у сфері митно-тарифних відносин;

- платежі, пов'язані з проблемами порушення митного законодавства.

За економічною природою *основу митних платежів складають:*

- митні податки – непрямі податки, які нараховують із переміщенням предметів через митний кордон: мито (податок на зовнішню торгівлю), акцизний збір, податок на додану вартість;

- митні збори – за виконання покладених на митницю обов'язків і надання послуг у галузі митної справи.

За способом митного регулювання митні платежі можна поділити:

- на тарифні – **митний тариф:**

- ввізне мито, що нараховують за вантажною митною декларацією;

- ввізне мито в неторговельному обороті (з громадян);

- вивізне мито;

- вивізне мито в неторговельному обороті (з громадян);

- нетарифні – акцизний збір, податок на додану вартість, митні збори.

За специфікою платника митні платежі поділяють:

- на основні – мито, акцизний збір, податок на додану вартість, митний збір за митне оформлення;

- додаткові – митні збори за зберігання товарів, митний супровід, збори за видачу ліцензій, плата за участь у митних аукціонах.

Відповідно до законодавства України ліценції потрібні:

- на право здійснення митної брокерської діяльності;

- відкриття митних ліцензійних складів;

- відкриття складів тимчасового зберігання;

- відкриття магазинів безмитної торгівлі.

Існує ціла група платежів, які пов'язані з відповідальністю суб'єктів господарювання за порушення правових норм у сфері митного законодавства:

- штрафи за порушення митних правил;
- доходи від конфіскованих або прийнятих на зберігання предметів;
- конфіскована валюта;
- доходи від реалізації конфіскованих цінностей;
- національна валюта, заборонена до ввезення.

Митні платежі є основою *митних доходів країни* – усієї сукупності грошових внесків, які утворені в результаті справляння або стягнення митних платежів, а також коштів від реалізації конфіскованих предметів контрабанди, від стягнення штрафів, пені.

3.4. Нарахування непрямих податків із переміщенням товарів через митний кордон України

Серед великої сукупності платежів, контроль за нарахуванням і сплатою яких покладено на митні органи, суттєву роль відіграють непрямі податки для переміщення товарів чи предметів через митний кордон. Насамперед ці податки виконують фіскальну та регулятивну функцію, але з метою захисту національного ринку можуть бути використані як активні елементи протекціоністської системи відносно товарів іноземного виробника. Найбільш поширеними непрямими податками, які застосовують відносно імпортованих товарів, є *акцизний збір і податок на додану вартість*.

Важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності є акцизний збір — непрямий податок на високорентабельні товари (продукцію), який включено до ціни товарів. Перелік товарів, на які встановлено акцизний збір і змінюють ставки акцизного збору, затверджує Верховна Рада України.

Залежно від суб'єкта сплати розрізняють два види акцизних зборів як митних платежів:

- акцизний збір, що нараховують за вантажною митною декларацією;

- акцизний збір у неторговельному обороті.

Акцизний збір у неторговельному обороті сплачують фізичні особи, які переміщують підакцизний товар через кордон.

Платниками акцизного збору в разі експорту є суб'єкти підприємницької діяльності — українські виробники алкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також замовники, за дорученням яких виготовляють цю продукція на давальницьких умовах. Платниками акцизного збору в разі імпорту товарів є суб'єкти підприємницької діяльності, у тому числі підприємства з іноземними інвестиціями, незалежно від дати їх реєстрації, і громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і ввозять товари (продукцію) на митну територію України для власних, виробничих потреб або з метою продажу (передавання), реалізації на умовах комісії, а також реекспорту (рис. 3.1).

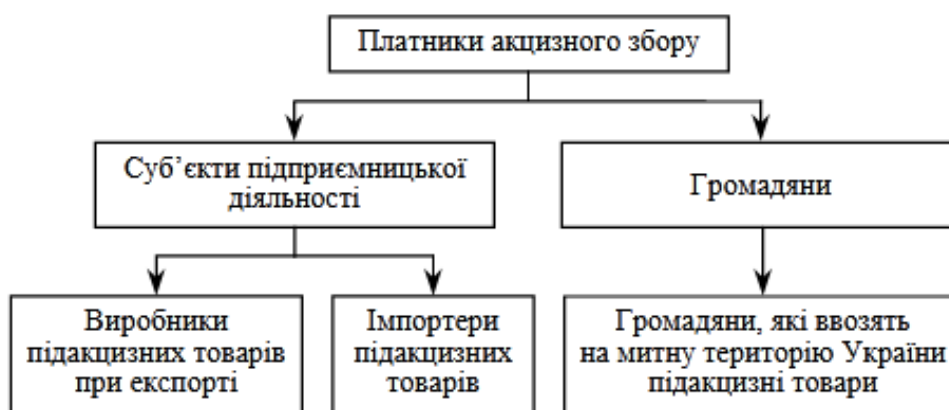

Рис. 3.1. Платники акцизного збору в разі експорту та імпорту товарів

Об'єктом оподаткування акцизним збором товарів є кількісні показники, а із застосуванням ставки акцизного збору у процентах — митна вартість підакцизних товарів, які ввозять на територію України, включаючи виготовлені за межами митної території України з давальницької сировини, реімпортованих, а також товарів, які повертають на митну територію України із зони митного контролю, перерахована в

національну валюту України за валютним курсом Національного банку України, чинним на дату подачі вантажної митної декларації з урахуванням фактично сплачених сум мита і митних зборів.

Суму акцизного збору із ввезених на митну територію товарів і товарів, вироблених в Україні, спрямовують до Державного бюджету. Контроль за правильністю обчислення і своєчасністю сплати акцизного збору з товарів, що імпортують в Україну, під час митного оформлення здійснює митні органи, а під час реалізації (передавання) на території України — державні податкові адміністрації. Але контроль за сплатою акцизного збору з товарів, які підлягають позначенню марками акцизного збору, здійснюють митні органи спільно з податковими організаціями.

Під час митного оформлення таких товарів підтвердженням сплати акцизного збору є заявка-розрахунок на одержання марок із відмітками про повну сплату сум акцизного збору, які були нараховані відповідно до ставок акцизного збору та курсу валют, установленого Національним банком України.

Основними цілями застосування акцизного збору є фіскальна, регулятивна, протекціоністська. На кожному конкретному етапі еволюції застосування податку домінувала та чи інша мета, відповідно до якої і розраховували суму податку.

Для підакцизних товарів, що залучені в зовнішньоторговельний оборот, можуть бути застосовані адвалорні або специфічні ставки акцизного збору.

Якщо ставка адвалорна, тобто встановлена у процентах митної вартості, то суму акцизного збору розраховують за формулою

$$A3 = (MB+M) \cdot Ca, \quad (3.1)$$

де $A3$ — сума акцизного збору;

MB — митна вартість;

М – сума мита, якщо товари підлягають обкладанню мита;

Са — адвалорна ставка акцизного збору.

У разі застосування специфічної ставки суму акцизного збору розраховують множенням кількості (фізичного вимірника) підакцизного товару на встановлену ставку податку.

Якщо ставка специфічна, тобто встановлена в грошовому еквіваленті фізичної одиниці вимірювання товару, то суму акцизного збору розраховують за формулою

$$AZ = K_T \cdot C_a, \quad (3.2)$$

де AZ — сума акцизного збору;

K_T — кількість товару у фізичних одиницях вимірювання, визначених відповідним законом, грн/кг, грн/м, грн/л тощо;

Са — специфічна ставка акцизного збору.

Приклад. Імпортер завозить партію пива «Blanche de Namur» об'ємом 0,33 л за одиницю. Ставка акцизного збору для пива становить 2,78 грн/л. Тоді сума акцизного збору за одну пляшку пива буде розрахована за специфічною ставкою та складе 0,92 грн.

Акцизний збір сплачують на рахунки чи в касу митних органів до (або) у момент митного оформлення товарів, після чого протягом трьох банківських днів із дати повного митного оформлення вантажної митної декларації митні органи перераховують його до бюджету. Суми надміру стягненого акцизного збору повертають власникові відповідно до чинного законодавства на його вимогу протягом трьох років із моменту митного оформлення.

Відповідно до Податкового кодексу України *не оподатковують акцизним збором:*

- реалізацію легкових автомобілів для інвалідів, у тому числі дітей-інвалідів, оплату вартості яких здійснюють за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування, а також легкових автомобілів спеціального призначення (швидка медична допомога та для потреб центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах цивільного захисту, рятувальної справи, пожежної і техногенної безпеки), оплату вартості яких здійснюють за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

- ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України, призначених для офіційного (службового) користування дипломатичними представництвами іноземних держав, консульськими установами іноземних держав і для особистого використання членами дипломатичних представництв іноземних держав, консульських установ іноземних держав виходячи з принципу взаємності стосовно кожної окремої держави;

- ввезення підакцизних товарів (продукції) з-за меж митної території України на митну територію України, якщо при цьому згідно із законодавством не справляють податок на додану вартість у зв'язку з розміщенням товарів (продукції) у митних режимах: реімпорту, транзиту, тимчасового ввезення, митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі, переробки на митній території, знищення або руйнування, відмови на користь держави. У разі порушення умов митних режимів, що передбачають повне або часткове звільнення від оподаткування, особа, відповідальна за дотримання режиму, зобов'язана обчислити і сплатити суму податкового зобов'язання. У разі, коли в зазначених випадках митним законодавством України передбачена вимога щодо здійснення заходів гарантування, така вимога встановлена і для цілей акцизного податку. Податок справляють, якщо в подальшому щодо таких товарів (продукції) виникають зобов'язання зі сплати податку на додану вартість;

- безоплатне передавання для знищення підакцизних товарів (продукції), конфіскованих за рішенням суду та таких, що перейшли у власність держави внаслідок відмови власника, якщо вони не підлягають реалізації (продажу) в установленому законодавством порядку;

- реалізацію та/або передавання в межах одного підприємства підакцизних товарів (продукції), вироблених на митній території України, що використовують як сировину для виробництва підакцизних товарів (продукції) і бензолу (за кодом 2902 20 00 00 згідно з УКТ ЗЕД);

- ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції), що використовують як сировину для виробництва підакцизних товарів (продукції, у тому числі сировини), за умови подальшого виготовлення з такої сировини інших підакцизних товарів (продукції, у тому числі сировини), які реалізують на митній території України або на експорт, і надання контролюючому органу ліцензії на право виробництва алкогольних напоїв або тютюнових виробів. Ця норма не поширена на операції з ввезення пального;

- ввезення фізичними особами на митну територію України підакцизних товарів (продукції) в обсягах, що не перевищують норми безмитного ввезення, встановлені Митним кодексом України;

- реалізацію безпосередньо вітчизняними виробниками алкогольних напоїв і тютюнових виробів магазинам безмитної торгівлі. Підставою для звільнення від сплати податку продукції, яка призначена для реалізації магазинами безмитної торгівлі, є належно оформлена митна декларація, що оформлена під час відвантаження продукції від такого виробника;

- ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (крім алкогольних напоїв і тютюнових виробів) як міжнародної технічної допомоги, яка надана відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, або як гуманітарної допомоги, наданої згідно з нормами Закону України «Про гуманітарну допомогу»;

- ввезення акредитованими державними випробувальними лабораторіями та/або суб'єктами господарювання, які мають ліцензії на виробництво тютюнових виробів, еталонних (моніторингових) чи тестових зразків тютюнових виробів (не призначених для продажу вроздріб) для проведення досліджень чи випробувань (калібрування лабораторного обладнання, проведення дегустацій, вивчення фізико-хімічних показників, дизайну);

- реалізацію скрапленого газу на спеціалізованих аукціонах для потреб населення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- реалізацію відходів тютюнової сировини за умови документального підтвердження їх утворення та подальшого знищення або утилізації;

- ввезення на митну територію України неферментованої (непереробленої) тютюнової сировини тютюново-ферментаційними заводами, які здійснюють реалізацію ферментованої (переробленої) тютюнової сировини виробникам тютюнових виробів або її експорт; реалізацію тютюнової сировини тютюново-ферментаційним заводам особами, які виробляють тютюнову сировину на митній території України; реалізацію ферментованої (переробленої) тютюнової сировини тютюново-ферментаційними заводами виробникам тютюнових виробів;

- ввезення на митну територію України та реалізацію на митній території України кузовів до автомобілів легкових за умови подальшого виготовлення з них автомобілів, зазначених у товарній позиції 8703 згідно з УКТ ЗЕД.

Разом із акцизним збором *податок на додану вартість (ПДВ)* є одним із важливіших факторів наповнення державного бюджету більшості країн із ринковою економікою. Не винятком з цього переліку є й Україна, у якій за рахунок стягнення податку на додану вартість значною мірою формують Державний бюджет.

Об'єктом оподаткування ПДВ є операції з ввезення (пересилання) товарів на митну територію України та отримання робіт (послуг), які надають нерезиденти для їх використання (споживання) на митній території України, у тому числі операції з ввезення (пересилання) майна за договорами оренди (лізингу), застави та іпотеки.

В окремих випадках ПДВ можуть бути оподатковані товари, що вивозять для подальшого споживання за межами митної території України.

Оподаткування ПДВ становить [25]:

- товари, що ввозять на територію України, оподатковують за базовою ставкою ПДВ 20 %;

- із вивезенням товарів за межі митної території України застосовують ставку податку 0 %;

- 7 % за операціями:

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів, що внесені до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджено документом про відповідність, і дозволені для надання на ринку та/або введення в експлуатацію і застосування в Україні;

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів і/або медичного обладнання, дозволених для застосування в межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

На дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти податкову накладну в електронній формі. Датою

виникнення податкових зобов'язань для ввезення товарів є дата оформлення ввізної митної декларації із зазначенням у ній суми ПДВ, що підлягає сплаті.

Базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість таких товарів, але не менша за митну вартість, зазначену в митній декларації з урахуванням витрат на транспортування, навантаження і страхування до пункту перетину митного кордону України, сплати брокерських, комісійних та інших угод, акцизного збору, мита та інших обов'язкових платежів за винятком податку на додану вартість (стаття 188.1 ПКУ [25]). Слід зазначити, що у випадку, коли фактурна вартість більша за митну, базою оподаткування є фактурна вартість.

$$BO = (MB + TB + BC + IB) + M + AZ + IP, \quad (3.3)$$

де БО — база оподаткування;

MB — митна вартість;

TB — транспортні витрати;

BC — витрати зі страхування до пункту перетинання митного кордону України;

IB — інші витрати (брокерські, агентські, комісійні);

M — імпортне мито;

AZ — сума акцизного збору;

IP — інші податки, які включені до ціни.

Для послуг, які постачають нерезиденти на митній території України, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість таких послуг з урахуванням податків і зборів, за винятком податку на додану вартість, що включено до ціни постачання відповідно до законодавства. Визначену вартість перераховують у національну валюту за валютним (обмінним) курсом Національного банку України на дату виникнення податкових зобов'язань. У разі отримання послуг від нерезидентів без їх оплати базу

оподаткування визначають, виходячи зі звичайних цін на послуги без урахування податку.

Суму податку на додану вартість нараховують за формулами:

а) *на товари, що обкладені митом та акцизним збором,*

$$\text{ПДВ} = (\text{МВ} + \text{М} + \text{АЗ}) \cdot \text{Спдв}; \quad (3.4)$$

б) *товари, що обкладені тільки митом,*

$$\text{ПДВ} = (\text{МВ} + \text{М}) \cdot \text{Спдв}; \quad (3.5)$$

в) *товари, що обкладені тільки акцизним збором,*

$$\text{ПДВ} = (\text{МВ} + \text{АЗ}) \cdot \text{Спдв}; \quad (3.6)$$

г) *інші товари (що не підлягають обкладенню митом та акцизним збором)*

$$\text{ПДВ} = (\text{МВ}) \cdot \text{Спдв}, \quad (3.7)$$

де ПДВ — сума ПДВ;

АЗ — сума акцизного збору;

МВ — митна вартість товару;

М — мито;

Спдв — ставка податку на додану вартість (20 %).

Платниками податку виступають особи, які ввозять (пересилають) товари на митну територію України або отримують від нерезидента роботи чи послуги для їх споживання або використання на митній території України, за винятком фізичних осіб, які не зареєстровані платниками ПДВ

за умови, що такі особи ввозять товари в обсягах, які не підлягають оподаткуванню.

У разі ввезення товарів на митну територію України залежно від митного режиму, у який розміщені ці товари, оподаткування здійснюють у такому порядку (стаття 206 ПКУ [25]):

- *імпорт* – податок у повному обсязі;

- *експорт* – оподатковують за ставкою 0%;

- *імпорт із звільненням від оподаткування товарів, що були поміщені в митний режим переробки* за межами митної території України та в межах визначеного Митним кодексом України строку – повертають на митну територію України в тому самому стані, у якому вони були вивезені за межі митної території України;

- *митний режим переробки за межами митної території України* та в межах визначеного Митним кодексом України строку - повертають на митну територію України. Сплаті підлягає позитивна різниця між сумами податку, розрахованими виходячи з бази оподаткування продуктів переробки та бази оподаткування товарів, вивезених за межі митної території України для переробки;

- *митний режим переробки на митній території України* та в межах визначеного Митним кодексом України строку - не вивозять за межі митної території України, податок сплачують у повному обсязі;

- *митні режими реімпорту, реекспорту і відмова на користь держави* - податок не сплачують;

- *митні режими транзиту, тимчасового ввезення (вивезення), митного складу, знищення або руйнування, магазину безмитної торгівлі* – застосовано повне умовне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень.

Контроль за правильністю обчислення та своєчасністю сплати ПДВ для митного оформлення товарів, що імпортовані в Україну, покладено на митні органи.

ПДВ сплачують одночасно зі сплатою мита і митних зборів. Імпортери перераховують суми ПДВ на спеціальні рахунки митних органів, крім випадку, коли як платіж застосовано вексельну форму розрахунку. Митні органи у свою чергу перераховують сплачений ПДВ на рахунок Державної митної служби України після повного оформлення вантажної митної декларації. ДМС України перераховує податок до Державного бюджету у триденний строк після повного оформлення ВМД.

В окремих випадках, за бажанням платника ПДВ може бути застосована вексельна форма розрахунку (за винятком тих випадків, коли імпортована підакцизна продукція). При цьому він, за законодавством, повинен бути зареєстрований як платник ПДВ, мати власний індивідуальний номер платника ПДВ, ввозити товари за прямими договорами для власних виробничих потреб і мати право на відшкодування ПДВ за результатами попереднього звітного періоду. У такому випадку моментом сплати ПДВ вважають подання на митницю платником податку трьох оформлених примірників податкового векселя.

Податковий вексель – це простий вексель, який виданий платником ПДВ на суму податкового зобов'язання для ввезення (пересилання) товарів на митну територію України.

Перший примірник векселя залишається на митниці, його ставлять на контроль, другий протягом трьох днів із моменту завершення оформлення ВМД надають податковій інспекції за місцем реєстрації платника податку, третій отримує платник ПДВ для власного обліку.

Слід зазначити, що існує ціла група платежів, які пов'язані з відповідальністю суб'єктів господарювання за порушення правових норм у сфері митного законодавства:

- штрафи за порушення митних правил;
- доходи від реалізації конфіскованих або прийнятих на зберігання предметів;

- безпосередньо конфіскована валюта, а також валюта, що конфіскована після закінчення строку зберігання;
- доходи від реалізації конфіскованих цінностей;
- національна валюта, заборонена для ввезення.

3.5. Митні збори як різновид митних платежів

Митні збори є одним із видів митних платежів, які стягують митні органи для переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Це обов'язкові платежі, що виникають у зв'язку з виконанням певних адміністративних процедур митним органом або наданням послуг, які стосуються митного контролю та оформлення.

Надходження від митних зборів — це незначна частка в доходах бюджету від митних платежів, але, зважаючи на те, що вони є джерелом фінансування розвитку митної системи відповідно до Митного кодексу, фіскальний ефект від їх запровадження є суттєвим.

Митні збори є складовою системи митного оподаткування, що забезпечує фінансування діяльності митних органів і виконує важливу фіскальну та регуляторну функцію в зовнішньоекономічній політиці держави. Вони встановлені державою для покриття витрат, пов'язаних із здійсненням митних процедур і стимулювання ефективного і прозорого переміщення товарів через митний кордон. На відміну від мита, яке має фіскальну природу і виконує функцію захисту національного ринку, митні збори переважно пов'язані з конкретними послугами або діями, що виконують митні органи на користь платника.

Митні збори можуть мати як обов'язковий, так і сервісний характер. Обов'язкові стягують у випадках, передбачених законодавством, наприклад подання вантажної митної декларації, а сервісні — у разі, коли платник звертається до митниці за додатковими послугами, такими як зберігання товарів, проведення митних процедур у неробочий час або реєстрація в

інформаційних системах митниці. Розмежування митних зборів за характером їх справляння сприяє кращій організації систему адміністрування платежів, а також уникнути зловживань і непередбачених витрат для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Класифікація митних зборів дає змогу зрозуміти їхню структуру, функціональне призначення та логіку нарахування. Така систематизація є необхідною для ефективного управління митною політикою, зокрема щодо прогнозування надходжень до бюджету і вдосконалення митного адміністрування. Залежно від критерію класифікації митні збори поділяють на декілька категорій (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Класифікація митних зборів

Категорія	Тип митного збору
За функціями, які виконують митні органи	<p>Митні збори за виконання обов'язків митниць:</p> <ul style="list-style-type: none"> • перебування товарів під митним контролем; • митне оформлення транспортних засобів; • митне оформлення тимчасово ввезеного/вивезеного майна; • транзит товарів; • зберігання товарів на складах митниць
	<p>Митні збори за надання послуг у сфері митно-тарифних відносин:</p> <ul style="list-style-type: none"> • видача ліцензій для безмитної торгівлі; • супроводження підакцизних товарів; • реєстрація декларантів
За типом операцій, що здійснюють платники	<p>Митні збори за вантажною митною декларацією - митне оформлення товарів, тимчасово ввезеного майна, транзитних товарів</p>
	<p>Інші митні збори:</p> <ul style="list-style-type: none"> • митне оформлення товарів у зонах митного контролю; • робота митниці поза робочим часом

Для кращого розуміння специфіки митних зборів доцільно провести їх порівняльний аналіз із митом як основним видом митних платежів. Хоча обидва види платежів входять до системи митного оподаткування, вони мають суттєві відмінності за економічною природою, функціональним призначенням і механізмом справляння. Систематизація цих відмінностей наведена в табл. 3.4, де показано принципові відмінності між митними зборами та митом, що є важливим для розуміння структури митних платежів.

Таблиця 3.4

Порівняльна характеристика митних зборів і мита

Критерій порівняння	Митні збори	Мито
Економічна природа	Плата за конкретні послуги та адміністративні процедури	Податок на імпорт/експорт товарів
Основна мета	Покриття витрат митних органів на надання послуг	Захист національного ринку, регулювання торгівлі
Принцип нарахування	За фактом надання послуги чи виконання процедури	За фактом переміщення товару через кордон
Залежність від товару	Не залежить від виду товару	Залежить від виду товару та його класифікації
Ставки	Фіксовані суми в доларах США або проценти митної вартості	Адвалорні, специфічні або комбіновані ставки
Частота справляння	Із кожним зверненням за послугою	Із кожним переміщенням товару
Можливість уникнення	Частково (сервісні збори), повністю (обов'язкові)	Неможливо без пільг
Роль у бюджеті	Незначна частка доходів	Значна частка митних надходжень
Строки сплати	До або під час митного оформлення	До або під час митного оформлення
Валюта сплати	Гривня або валюта першої групи НБУ	Гривня або валюта першої групи НБУ

Основні особливості митних зборів:

- мають переважно сервісний характер – сплачують за конкретні послуги митних органів;
- не залежать від виду товару – розмір збору визначають характером послуги, а не властивостями товару;
- можуть мати обов'язковий (із поданням ВМД) або добровільний (із замовленням додаткових послуг) характер.

Основні особливості мита:

- має фіскальну природу – основна мета полягає в наповненні бюджету і захисті національної економіки;
- диференційовані за товарами – різні товари обкладено різними ставками мита;
- завжди має обов'язковий характер із переміщенням підакцизних товарів.

Розуміння цих відмінностей допомагає суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності правильно планувати витрати на митне оформлення та оптимізувати логістику зовнішньоторговельних операцій.

Митні збори визначають за фіксованими ставками в доларах США або процентах митної вартості. Структура ставок митних зборів виглядає [26]:

1. Митне оформлення товарів та інших предметів за митної вартості:

- до 100 дол. США – не справляють;
- від 100 до 1000 дол. США – 5 дол. США;
- більше 1000 дол. США – 0,2 % митної вартості товарів та інших предметів, але не більше еквівалента 1000 дол. США.

2. Перебування товарів та інших предметів під митним контролем за кожний день перебування:

- за перші 15 календарних днів – не справляють;
- кожен наступний календарний день – 0,05 % загальної митної вартості товарів та інших предметів.

3. Митне оформлення товарів та інших предметів у зонах митного контролю на територіях і в приміщеннях підприємств, що зберігають такі товари та інші предмети, чи поза робочим часом, установленим для митниці (за одну годину роботи одного працівника митниці):

- робочий час – 20 дол. США;
- неробочий час, субота, неділя – 40 дол. США;
- святкові дні – 50 дол. США.

4. Митне оформлення транспортного засобу індивідуального користування, якщо цей засіб використовують для перевезення товарів та інших предметів в обсягах, що підлягають обкладанню митом, – 10 дол. США.

5. Видача посвідчень на право реєстрації (перереєстрації) ввезених в Україну громадянами транспортних засобів (у тому числі ввезених тимчасово), а також номерних агрегатів, що підлягають реєстрації в органах Державної автомобільної інспекції, – 15 дол. США.

6. Зберігання товарів та інших предметів на складах митниць за 1 кг за кожний день зберігання:

- перші 10 календарних днів – 0,1 дол. США;
- кожен наступний календарний день – 0,5 дол. США.

Слід зазначити, що митні органи значно ускладнили процедуру перебування товарів під митним контролем. Так, якщо раніше підставою для нарахування були робочі дні, то нині нарахування митного збору за цим видом платежів відбувається на підставі календарних днів. Тобто в суб'єкта господарювання значно зменшився період проходження митних процедур, але це стало додатковим джерелом надходження коштів на митницю.

Строк перебування під митним контролем для нарахування митного збору за перебування під митним контролем із ввезенням товарів обчислюють так:

- *ввезення автомобільним транспортом з дати, що зазначена у провізній відомості як строк доставлення товарів до митниці призначення, а*

з доставленням раніше цієї дати — з дати фактичного доставлення товарів до митниці призначення. У разі порушення строків перевізник повинен мати юридичний документ, який засвідчує причину порушення (у разі поломки — акт технічного стану автомобіля, засвідчений працівником ДАІ; у разі хвороби водія — свідчення лікаря тощо);

- *ввезення залізничним транспортом* — із дати отримання митницею призначення інформації залізниці про надходження вантажу та проставлення штамп «під митним контролем» на товари в супровідних документах;

- *ввезення водним транспортом* — із дати отримання митницею інформації порту про надходження вантажу;

- *ввезення авіаційним транспортом* — із дати отримання митницею інформації від авіапідприємства про надходження вантажу.

У разі форс-мажорних обставин, наприклад ускладнення вивантаження із судна, пов'язане з погіршенням кліматичних умов в акваторії порту, необхідно мати юридичний документ, який засвідчить це явище, — довідка служби метеорології, на підставі якої складають акт. Слід зазначити, що зміна законодавства не може бути віднесена до форс-мажорних обставин, а отже, бути підставою для звільнення від такого виду платежу.

Нарахування митних зборів – 47 графа митної декларації. Вони підлягають сплаті у валюті України чи іноземній валюті першої групи Класифікатора валют НБУ до або на момент проведення митного оформлення.

Митні збори можуть бути сплачені на рахунок митної установи в безготівковій формі або готівкою шляхом її внесення до каси митної установи. За заявою платника та наявності банківської гарантії митниця може надати відстрочення або розстрочення сплати митних зборів на строк, що не перевищує одного місяця. У разі затримки сплати митних зборів

застосовують штрафні санкції в розмірі 0,5 % суми несплачених митних зборів за кожен день прострочення платежу, включаючи день проплати.

У разі проведення операції митного оформлення, яка не передбачає заповнення ВМД, справляють збір за уніфікованою митною квитанцією МД-1.

Отже, митні податки і митні збори є дієвими засобами не тільки системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, але й інструментами податкової політики держави.

Контрольні запитання до розділу

1. Для чого використовують митну вартість товарів, які переміщують через митний кордон України?
2. Хто визначає митну вартість товарів, що переміщують через митний кордон України?
3. У якому митному режимі обов'язкове подання декларації про митну вартість товарів?
4. За яких умов декларацію митної вартості не подають?
5. Які відомості наводять у декларації митної вартості?
6. Яка різниця між митною вартістю товару та фактурною вартістю?
7. Що є характерною особливістю митних платежів?
8. Яку роль виконують непрямі податки для переміщення товарів через митний кордон України, як вони можуть бути використані для захисту національного ринку?
9. Які два види акцизних зборів розрізняють за митного оформлення товарів?
10. Як обчислюють суму акцизного збору із застосуванням адвалорної ставки?

11. Як визначають об'єкт оподаткування акцизним збором для імпортованих товарів?
12. Які категорії товарів звільнені від акцизного збору згідно з українським законодавством?
13. Що є об'єктом оподаткування ПДВ згідно з Податковим кодексом України?
14. Яку ставку ПДВ застосовують із вивезенням товарів за межі митної території України?
15. Що є базою оподаткування для товарів, що ввозять на митну територію України?
16. Як платники ПДВ сплачують податок із митним оформленням товарів?
17. Що є наслідком порушення митних правил для суб'єктів господарювання?
18. Як класифікують митні збори за функціями митних органів?
19. Як обчислюють строк перебування товарів під митним контролем для нарахування митного збору?
20. Як сплачують митні збори, якщо платник не має можливості здійснити платіж вчасно?
21. Які санкції застосовують за затримку сплати митних зборів?

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Чинна редакція 15.01.2025. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T124495?an=1>.
2. Митне оформлення вантажних перевезень: навч. посіб. / І. В. Берестов, О. С. Пестременко-Скрипка, А. В. Колісник та ін. Харків: УкрДУЗТ, 2023. 122 с.
3. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
4. Еволюція митної справи на території України: навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/1463100461012/ekonomika/evolyutsiya_mitnoyi_spravi_teritoriyi_ukrayini#google_vignette.
5. Законодавство України (усі документи (станом на 24 березня 2025 р.)) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a>.
6. Крисоватий А. І., Герчаківський С. Д., Дем'янюк О. Б. Митна справа: підручник. Тернопіль: ВПЦ «Екон. думка ТНЕУ», 2014. 540 с.
7. Гребельник О. П. Митна справа: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 397 с.
8. Мельник М. В. Інститут митних режимів в митному праві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 251 с.
9. Митна справа: підручник / А. Крисоватий та ін.; за ред. А. Крисоватого. Тернопіль: ВПЦ «Екон. думка ТНЕУ», 2014. 540 с.
10. Бабюк А. Митна система України: історико-правовий огляд. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/2297/2589>.
11. Про утворення Державного митного комітету України: Указ Президента України від 11.12.1991 р. № 1. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1/91>.

12. Про Державну митну службу України : Указ Президента України від 29.11.1996 р. № 1145/96. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96>.

13. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 24.12.2012 р. № 726/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726/2012#Text>.

14. Про утворення Державної фіскальної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2019 р. № 160. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-%D0%BF>.

15. Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF#Text>.

16. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII: документ 959-12, чинний, поточна редакція. Ред. від 03.01.2017, підстава 1724-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF#Text>.

17. Савош Л. В. Шулім О. О., Савош К. А. Аналіз митно-тарифного регулювання міжнародної торгівлі України. *Економічні науки*. 2015. С. 247-283. (Серія «Облік і фінанси». Вип. 12 (45), ч. 1).

18. Про затвердження Порядку надання та анулювання митницею статусу уповноваженого (схваленого) експортера: Наказ Міністерства фінансів України від 07.10.2014 р. № 1013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF#Text>.

19. Митне регулювання: навч. посіб. / В. М. Голомовзий, Л. А. Панкова, О. Ю. Григор'єв та ін. Львів: Львівська політехніка, 2004. 240 с.

20. Harmonized Commodity Description and Coding System, HS. URL: <http://www.proagro.com.ua/reference/hs/>.

21. Васильківський Д. М., Попель С. А. Проблемні питання імплементації міжнародних стандартів до вітчизняного митного законодавства в частині визначення, контролю та коригування митної вартості. URL: <http://ndi-fp.nusta.edu.ua/thesis/498/>.

22. Ясевич М. М. Нетарифне регулювання: окреслення поняття в контексті пошуку шляхів удосконалення. *Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2009. № 2 (3). С. 145.

23. International Convention on the simplification and harmonization of customs procedures. URL: <http://www.wcoomd.org>.

24. Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

25. Додаток 2 до п. 2.7.1 Порядку нарахування митних зборів, мита, податку на додану вартість та акцизного збору при митному оформленні товарів, транспортних засобів та запасних частин до них, які переміщуються через митний кордон України і належать громадянам. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0227-00?utm_source=chatgpt.com#Text.

Предметний покажчик

- Авіаційний транспорт 115
- Автомобільний транспорт 114
- Автономне мито 72, 85
- Адвалорна ставка 77, 101
- Адміністративні методи 39
- Акцизний збір 66, 94-99, 101, 135
- Антидемпінгове мито 70, 74, 75
- Вантажне відправлення 7
- Ввезення товарів, транспортних засобів 7
- Ввізне мито 72, 73, 78, 97
- Вивезення товарів, транспортних засобів 7
- Вивізне мито 72, 73, 78, 97
- Випуск товарів 7, 9
- Вільна митна зона 25, 135
- Вільний обіг 7, 76, 86, 91, 93
- Водний транспорт 115
- Всесвітня митна організація (ВМО) 31, 43, 46, 50, 52, 54
- Гармонізована система опису та кодування товарів ВМО 49
- Громадяни 7, 11, 38
- Декларант 7, 83, 85, 86-89, 93
- Декларація митної вартості 7, 87, 88
- Додатковий імпортний збір 72, 73, 75
- Дозвіл митного органу 7
- Економічні методи 40
- Експорт 18, 37, 53, 58, 59, 61, 67-68, 71, 75, 94, 99, 103, 108

Електронні інформаційні ресурси митних органів 8
Загальна декларація прибуття 8
Залізничний транспорт 115
Заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності 8
Заходи офіційного контролю 8
Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) 28, 39, 45
Зовнішня торгівля 29, 30, 35, 46, 49, 61
Зона митного контролю 8, 114
Імпорт 14, 18, 37, 49, 54-60, 66, 67, 70-72, 75, 78, 87, 88, 92, 99, 108
Інтегроване мито 72
Компенсаційне мито 72, 75
Конвенційне мито 72, 74
Макрорівень 31
Митна вартість товарів 50, 85
Митна декларація 9, 103
Митна політика 13, 16, 34-37
Митна процедура 9
Митна система 22
Митна служба 17, 20, 22, 65
Митна справа 12, 13, 22, 23, 28
Митна територія України 25
Митне забезпечення 9
Митний контроль 9, 12, 17, 23, 54, 61
Митний орган 38, 86, 90-92
Митний режим 7, 9, 10, 92, 108, 134-137
Митний тариф 16, 17, 19, 31, 40, 47, 48, 50, 57, 58, 61, 66, 67, 72, 97
Митне оформлення 7, 9, 12, 23, 42, 76, 77, 87, 97, 111-114

Митне регулювання 31

Митний склад 41, 135

Митний статус товарів 9

Митні відносини 30, 33

Митні збори 17, 40, 94-97, 110, 111, 115

Митні органи 5, 9, 10, 26, 38, 54, 83, 94, 98, 100, 108, 114

Митні пости 10, 18, 61

Митні правила 10, 26

Митні преференції 51, 52

Митні принципи 38

Митні формальності 9, 10, 52

Митно-тарифна система 58

Митно-тарифні аспекти 57

Мито 13-16, 48, 49, 58, 60, 66-69, 72-78, 98, 99, 109, 1110

Міждержавний світовий рівень 31

Міжнародний договір 42, 43

Мікрорівень 31

Нетарифне регулювання 53

Об'єкт оподаткування 71, 72, 94, 96

Податковий вексель 109

Податок на додану вартість (ПДВ) 66, 102, 104

Попереднє повідомлення 10

Попередній документальний контроль 10

Правове забезпечення 40

Преференційне мито 69, 71

Протекціонізм 29, 46, 60, 63

Протекціоністське мито 69-71

Реімпорт 102, 108, 133, 134

Сезонне мито 72, 73, 78

Система митного оподаткування 34, 36

Спеціальне мито 73, 74

Специфічна ставка 101

Суб'єкт оподаткування 94

Товари 7-10, 16, 17, 30, 52, 58, 60, 67, 71, 73-78, 80, 81, 83, 85, 86, 90-92, 94, 98-100, 105, 107, 109, 112, 115, 122, 123

Транзит 7, 8, 10, 18, 22, 24, 48, 55, 62, 66, 68, 70, 73, 102, 108

Транспортні витрати 106

Транспортні засоби 11, 76, 134, 135

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності 78-84

Фактурна вартість товару 89, 96, 106

Фіскальна служба 22

Фіскальне мито 69, 71, 72

Фритредерство 29, 45

Вантажна митна декларація

УКРАЇНА (форма МД-2) 3 8 Відправник/Експортер № UA/336758620311 ТОВ "Івтек" 61002, м.Харків, вул.Артема, 2. Україна 0024000-63/0033675869		Курс USD: 7,8909 1 ДЕКЛАРАЦІЯ ЕК 10 3 Форми 1 1 4 Відв. спец. 1/0 5 Всього т-ів 1 6 Всього місць 0 7 Довідковий номер 1893		ДІЛ ПІД ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМЦЯ/ПРИЗНАЧЕННЯ 807070006/2010/ A24614 Мануїна	
Примірник для відп. автн. експортера Примірник для отримувача	8 Одержувач № AZ ОАО "Сиазань Бройлер" AZ 1110, г.Баку, ул.Джейхуна Гаджибейли, 28 Республіка Азербайджан		9 Особа, відповідальна за фінансове врегулювання №UA/316424120323 ТОВ "Паритет-агро" 61001, м.Харків, вул.Плеханівська, 41/43, 1 поверх Україна 0024000-63/0031642413 Див. доп.		
	14 Декларант/Представник № UA Приватне підприємство "Мерксія" АВ 480220 08/07/09 0012000-63/0034017724		15 Країна відправлення/експорту 16 Країна походження 17 Країна призначення		
	18 Ідентифікація і країна реєстрації трансп. засобу при відправленні/прибутті Див. доп. 0		20 Умови поставки DAF UA ст. Квашине 30		
	21 Ідентифікація і країна реєстрації активного транспортного засобу на кордоні Див. доп.		22 Валюта та загальна сума за рахунком USD 945566,55 23 Курс валюти 7,8909 24 Характер угоди 21 USD		
25 Вид транспорту на кордоні 20 26 Вид транспорту в межах країни 20 27 Місце навантаження/розвантаження		28 Фінансові та банківські відомості 1- 35590956 2- ВАТ "АСТРА БАНК" 3- 04210, Київ пр. Героїв Сталінграда 16Б 4- в/р 26004001489101 МФО 380548			
3 8 29 Митний орган відправлення Амброзівська митниця	30 Місцезаходження товарів		32 Товар 1 № 33 Код товару 15121191 00 0		
	11 Вантажні місця та опс-с товарів Маркування та кількість - Номери контейнерів - Кількість та розпізнавальні особливості 1. Олія соняшникова сира, нерафінована, невиморожена: -130 250 кг. (суміш пресової з екстраційною). Першого гатунку ДСТУ 4492:2005. Для продовольчих потреб. Виробник: ООО "Пересечанский масложестрационный завод". Країна виробництва UA. Торговельна марка відсутня. 2. Місь-0, наливом. 3. 0		34 Код країни походж. а) UA б) 35 Вага бруто (кг) 130250 36 Preferenc. UUU 37 ПРОЦЕДУРА 1000 ZZ00 38 Вага нетто (кг) 130250 39 Квота 40 Загальна декларація/Попередній документ 41 Додаткові одиниці виміру 42 Ціна товару 945566,55 43 Код МВВ Код ДІ 45 Коригування 46 Статистична вартість 945,56655		
14 Додаткова інформація/Подані документи/Сертифікати і дозволи 1602 80700/4/10/00016 08/06/10 3105 3 04/08/10 4101 2807-М 28/07/10 4201 2405K 24/05/10 4203 Специфікація №3 22/07/10 5000 Лист-роз'яснення ДКВМУ №01-29/2703 06/08/10 5090 358 06/07/10		47 Нарахування платежів Вид Основа нарахування Ставка Сума СП 48 Відстрочення платежів 49 Реквізити складу В ПОДРОБИЦІ РОЗРАХУНКІВ			
50 Принципал № UA 01072609 Південна залізниця Управління Півд Залізниця 61052, м.Харків, вул.Червоноармійська, 7 Україна представлений Місце і дата:		Підпис:		С МИТНИЙ ОРГАН ВІДПРАВЛЕННЯ митниця Відділ 63 ОПЛАЧЕНО Підпис	
11 Передбачуваний митний орган (ї країна) таowitzу 17/07/09 Завершення митного контролю		Код 53 Митний орган (ї країна) призначення		54 Місце і дата: 61098 м.Харків Тарасівський в'їзд. Підпис: Кісь В.А. +380577561002 ПІДПРИЄМСТВО "МЕРКСІЯ" св. № 000018/00/807 №34017724	

Правила класифікації товарів в УКТЗЕД

Зміст правила	Послідовність класифікації товарів
1	2
<p>1. Назви розділів, груп і підгруп наведено лише для зручності користування УКТЗЕД.</p> <p>Для юридичних цілей - класифікація товарів в УКТЗЕД здійснюється виходячи з назв товарних позицій і відповідних приміток до розділів чи груп, і відповідно до Правил 2-6</p>	<p><i>Правило 1 стосується товарів, які точно ідентифіковані з описом товарної позиції УКТЗЕД.</i></p> <p>Класифікацію товару треба проводити в такий спосіб:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити розділ групу та підгрупу, до якої може належати товар. 2. Прочитати примітки до розділу та групи для уточнення правильності віднесення товару до відповідної групи. Коли у примітках є вказівки щодо класифікації товарів, то слідувати цим вказівкам, в іншому випадку користуватися правилами, наведеними нижче. 3. Визначити товарну позицію, яка відповідає класифікованому товару, і перейти до правил 5, 6 для остаточної класифікації товару. 4. Якщо неможливо однозначно віднести товар до товарної позиції, продовжити класифікацію згідно з правилами 2
<p>2а. Будь-яке посилання в назві товарної позиції на будь-який виріб стосується також некомплектного чи незавершеного виробу за умови, що він має основну властивість комплектного чи завершеного виробу. Це правило стосується також комплектного чи завершеного виробу (або такого, що класифікується як комплектний чи завершений згідно з цим правилом), незібраного чи розібраного</p>	<p><i>Правило 2а стосується виробів, у яких не вистачає якихось деталей.</i></p> <p>Правило 2а застосовують:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) коли товар надано в незавершеному вигляді (заготовка) за умови, що в цьому вигляді виріб має основні характеристики готового товару - його відносять до товарної позиції готового товару. Зазначене правило не застосовують до розд. I-IV (наприклад бронзова статуетка, яка не відшліфована); 2) Коли товар надано в незібраному або розібраному вигляді за умови, що виріб збирають за допомогою простого кріпильного матеріалу або зварювання та простих складальних операцій – його відносять до товарної позиції готового

1	2
	<p>товару. Товари бувають надані в подібний спосіб у зв'язку з потребами пакування, транспортування. Зазначене правило переважно не застосовують до розд. I-IV (наприклад люстра зі скла – транспортують окремо скляну кулю, окремо електротехнічне обладнання, але класифікують як люстру).</p> <p>Класифікацію товару треба проводити в такій спосіб:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Для незібраного, розібраного або незавершеного виробу, що класифікують, визначити товарну позицію, яка відповідає готовому виробу, і перейти до правил 5-6 для остаточної класифікації товару. 2. Якщо неможливо однозначно віднести товар до товарної позиції, продовжити класифікацію згідно з правилами 4
<p>2b. Будь-яке посилання в назві товарної позиції на будь-який матеріал чи речовину стосується також сумішей або сполук цього матеріалу чи речовини з іншими матеріалами або речовинами. Будь-яке посилання на товар з певного матеріалу чи речовини розглядають як посилання на товар, що повністю або частково складається з цього матеріалу чи речовини. Класифікацію товару, що складається більш ніж з одного матеріалу чи речовини, здійснюють відповідно до вимог правила 3</p>	<p><i>Правило 2b стосується виробів, у яких матеріалів більше, ніж вказано в тексті відповідної товарної позиції.</i></p> <p>Правило 2b застосовують, коли в товарній позиції присутнє посилання на матеріал або речовину, з якої виготовлено виріб (наприклад жіноче шкіряне пальто з металевими гудзиками класифікують як «вироби зі шкіри»).</p> <p>Класифікацію товару треба проводити в такій спосіб:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виділити основний матеріал, із якого виготовлено виріб, і визначити товарну позицію, яка відповідає товару, що класифікують, і перейти до правил 5-6 з метою остаточної класифікації товару. 2. Якщо додавання іншого матеріалу (речовини) змінює характер виробу настільки, що його неможливо однозначно віднести до конкретної товарної позиції, а можна віднести до двох товарних позицій, продовжити класифікацію згідно з правилами 3 (наприклад жіноче шкіряне пальто, оторочене коміром із хутра пса, можна ідентифікувати і як «вироби з хутра» і як «вироби зі шкіри», тому класифікацію треба робити згідно з правилами 3)

1	2
<p>3. У разі, коли за правилом 2b або з будь-яких інших причин можна віднести товари до двох або більше товарних позицій, класифікацію товарів здійснюють у способи 3a, 3b, 3c</p>	<p><i>Правило 3 застосовують, коли після вивчення текстового опису товарної позиції та відповідних приміток до розділів і груп необхідно зробити вибір між двома або більше товарними позиціями, які підходять для включення в них товару. Правило 3 не може допомогти, коли декларант нечітко уявляє собі склад або призначення виробу.</i></p> <p>Це правило передбачає три методи класифікації товарів, які можуть бути віднести до двох або більше товарних позицій. Правило 3b застосовують тільки в тому разі, коли правило 3a не прийнятне. Правило 3c застосовують тільки в тому разі, коли не прийнятні правила 3a і 3b.</p> <p>Послідовність застосування методів класифікації (використовуючи ключові слова):</p> <p>3a - точний опис товару;</p> <p>3b - відмінна ознака товару;</p> <p>3c - товарна позиція, яка займає останнє місце в порядку зростання кодів</p>
<p>3a. Перевагу надають тій товарній позиції, у якій товар описано конкретніше порівняно з товарними позиціями, де дано більш загальний його опис. Однак у разі, коли кожна з двох або більше товарних позицій стосується лише частини матеріалів чи речовин, що входять до складу суміші чи багатокомпонентного товару, або лише частини товарів, що надходять у продаж у наборі для роздрібною торгівлі, тоді ці товарні позиції вважають рівнозначними щодо цього товару, навіть якщо в одній із них подано повніший або точніший опис цього товару</p>	<p><i>Правило 3a регулює ситуацію, коли виріб можна віднести до двох рівнозначних, на перший погляд, товарних позицій.</i></p> <p>1. Дія цього правила полягає в тому, щоб виділити найхарактернішу для виробу товарну позицію, яка робить більший акцент на матеріал, функціональне призначення, зовнішній вигляд (наприклад для класифікації транспортерної стрічки, виробленої з пластмаси та гуми, більш прийнятною є позиція «Стрічки транспортерні, ... з гуми», а не «Вироби з пластмас інші»). Але для класифікації транспортерної стрічки, виробленої тільки з пластмаси, більш прийнятною є позиція «Вироби з пластмас інші», а не «Стрічки транспортерні, ... з гуми»).</p> <p>2. Вибрати товарну позицію, яка більш чітко ідентифікує вироби, і класифікувати вироби за нею (наприклад для класифікації гумового кийка для поліції більше значення має позиція «Зброя інша», а не позиція «Вироби з твердої гуми»).</p>

1	2
	<p>3. Якщо виріб складається з двох і більше матеріалів різних позицій, необхідно керуватися правилом 3b (наприклад набір для перукаря, який складається з електричної машинки для стрижки, гребінця, пари ножиць, щітки, укладених у шкіряний чохол)</p>
<p>3b. Суміші, багатокомпонентні товари, які складаються з різних матеріалів або вироблені з різних компонентів, товари, що надходять у продаж у наборах для роздрібно торгівлі, класифікацію яких не можна здійснювати за правилом 3a, слід класифікувати за тим матеріалом чи компонентом, який визначає основні властивості цих товарів за умови, що цей критерій можна застосувати</p>	<p><i>У разі коли виріб складається з двох основних матеріалів, які належать до різних товарних позицій, необхідно керуватися правилом 3b.</i></p> <p>Виріб має бути класифікований так, якби він складався тільки з одного компонента, що надає виробу основної відмінної ознаки. Основна відмінна ознака залежить від виду виробу і може бути визначена природою матеріалу або компонента, його об'ємом, кількістю, масою, вартістю, роллю, яку відіграє матеріал або компонент у разі використання цього виробу.</p> <p>Правило 3b стосується:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сумішей (наприклад для м'ясного фаршу, який складається зі свіжої яловичини 70 % і свіжої свинини 30 % визначальною позицією буде яловичина); • багатокомпонентних товарів, які складаються з різних матеріалів або компонентів (наприклад жіноче шкіряне пальто зі вставками штучного хутра класифікують як «Вироби зі шкіри» з урахуванням того, що виріб позиціоновано у продажу як шкіряне пальто); • товарів, які входять до наборів для роздрібного продажу (наприклад набір для перукаря, який складається з електричної машинки для стрижки, гребінця, пари ножиць, щітки, укладених у шкіряний чохол, класифікують як «Побутові електричні прилади» з урахуванням того, що електрична машинка має найбільшу питому вартість серед інших предметів у наборі)

1	2
<p>3с. Товар, класифікацію якого не можна здійснити відповідно до правил 3а або 3б, слід класифікувати в товарній позиції з найбільшим порядковим номером серед номерів товарних позицій, що розглядають</p>	<p><i>Правило 3с - крайній вихід для вирішення складних ситуацій, коли:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • товарні позиції, куди можна віднести товар, є рівнозначними; • не вдається виділити матеріал або компонент, який надає товару вирішальної ознаки. <p>Наприклад, чоловіча куртка складається зі шкіри та трикотажної тканини у співвідношенні 50/50, при цьому жоден із товарів не переважає ні в обсязі, ні вартості.</p> <p>Код товарної позиція шкіри - 4203, трикотажної тканини - 6103. У цьому випадку чоловічу куртку класифікують в останній за порядком позиції - 6103</p>
<p>4. Товар, який не може бути класифікований згідно з вищенаведеними правилами, класифікують у товарній позиції, яка відповідає товарам, що найбільше подібні до тих, що розглядають</p>	<p><i>Правило 4 призначене для вирішення питань класифікації, коли складається враження, що не існує позиції для товару, який розглядається.</i></p> <p>Для класифікації за правилом 4 необхідно знайти найбільш близький аналогічний товар і класифікувати свій товар за товарною позицією товару-аналога.</p> <p>Як критерій подібності беруть до уваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> • матеріали, із яких товар виготовлено; • призначення товару; • метод обробки; • тип, характерні особливості
<p>5. Як доповнення до згаданих вище положень відносно нижчезазначених товарів потрібно застосовувати такі правила</p>	<p><i>Правило 5 призначено для вирішення питань митного оформлення тари та пакування товарів, що переміщують через митний кордон</i></p>
<p>5а. Футляри для фотоапаратів, музичних інструментів, зброї, креслярського приладдя, прикрас, подібна тара (пакування), яка має спеціальну форму і призначена для зберігання відповідних виробів або</p>	<p>Це правило поширено тільки на такі контейнери,:</p> <ul style="list-style-type: none"> • які сконструйовані під конкретний виріб; • мають таку саму довгостроковість, як і самі вироби, для яких вони призначені; • надані разом із цими виробами; • продають переважно разом із виробами, наприклад футляр для електробритв, чохла для зброї.

1	2
<p>набору виробів, придатних для тривалого використання разом із виробами, для яких вони призначені, класифікують разом з упакованими в них виробами. Однак це правило не поширено на тару (пакування), яка становить разом із виробом одне ціле і надає останньому істотно іншої властивості</p>	<p>Приклад футлярів, які не підпадають під це правило: срібна чайниця з вмістом чаю; декоративна вазочка з вмістом солодоців.</p> <p>Контейнери, надані окремо від виробів, класифікують окремо у відповідних їм товарних позиціях</p>
<p>5b. Відповідно до правила 5a тару (пакування) разом із товарами, які в ній містяться, слід класифікувати разом із цими товарами, якщо вона належить до такого типу тари (пакування), яку зазвичай використовують для пакування цих товарів. Однак це положення є необов'язковим, якщо ця тара (пакування) придатна для повторного використання</p>	<p>Це правило поширено тільки на пакувальні матеріали:</p> <ul style="list-style-type: none"> • які надані разом із товаром, що в них міститься; • не придатні для повторного використання; • переважно використовують для пакування таких виробів. <p>Прикладом є пластмасова пляшка разом із напоєм.</p> <p>Пакувальні матеріали, надані окремо від виробів або явно придатні для повторного використання, класифікують окремо у відповідних їм товарних позиціях.</p> <p>Приклад пакувальних матеріалів, які не підпадають під це правило, - багатооборотна тара, дерев'яні діжки для збереження солоної риби</p>
<p>6. Для юридичних цілей класифікують товари в товарних підпозиціях, товарних категоріях і товарних підкатегоріях відповідно до назви останніх, а також приміток, які їх стосуються, з урахуванням певних застережень (<i>mutatis mutandis</i>), положень вищенаведених правил за умови, що порівнювати можна лише назви одного рівня деталізації. Для цього</p>	<p>Правило 6 застосовано для продовження класифікації товару, коли визначено товарну позицію виробу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. За допомогою правил 1-5 визначаємо товарну позицію виробу. 2. Порівнюємо позиції одного рівня, які містять «один дефіс», і відносимо виріб до відповідної позиції. 3. Порівнюємо позиції одного рівня, які містять «два дефіси», і відносимо виріб до відповідної позиції. <p>Порівнюємо позиції одного рівня, які містять «три дефіси», і відносимо виріб до відповідної підкатегорії</p>

1	2	
правила також можуть застосовувати відповідні примітки до розділів і груп, якщо в контексті не зазначено інше	0204	Баранина або козлятина, свіжа, охолоджена або морожена:
		- інша баранина, свіжа або охолоджена:
	0204 22	- - інші відруби, необвалені:
	0204 22 50 0	- - - тазостегнові частини з гомілками
		-інша баранина, морожена:
	0204 42	- - інші відруби, необвалені:
	0204 42 50 00	- - - тазостегнові частини з гомілками

Митні режими та їхні особливості

Визначення митного режиму	Примітка
1	2
<p>1. Імпорт – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів і виконання всіх митних формальностей ввозять на митну територію України для вільного обігу без обмеження строку їх перебування на цій території та їх можна використовувати без будь-яких митних обмежень</p>	<p>Статус товарів - товари, поміщені в митний режим імпорту, набувають статусу українських товарів, підтвердженням чого є митна декларація, за якою ці товари випущено у вільний обіг</p>
<p>2. Реімпорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі митної території України, випускають у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів режиму імпорт і без застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД</p>	<p>Статус товарів – українські товари, поміщені в митний режим реімпорту, зберігають статус українських товарів, а іноземні товари, що реімпортують, набувають статусу українських товарів, підтвердженням чого є митна декларація, за якою ці товари випущено у вільний обіг</p>
<p>3. Експорт (остаточне вивезення) – це митний режим, відповідно до якого українські товари випускають для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення</p>	<p>Статус товарів – товари втрачають статус українських із моменту їх фактичного вивезення за межі митної території України</p>
<p>4. Реекспорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були раніше ввезені на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивозять за межі митної території України без сплати вивізного мита і застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД</p>	<p>Статус товарів – іноземні товари, поміщені в митний режим реекспорту, зберігають статус іноземних товарів, а товари, що набули статусу українських внаслідок імпорту і реекспорту, втрачають статус українських із моменту їх фактичного вивезення за межі митної території України</p>

1	2
<p>5. Транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщують під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання цих товарів на митній території України, без сплати митних платежів і застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД</p>	<p>Статус товарів - іноземні товари, поміщені в митний режим транзиту, зберігають статус іноземних товарів, а українські товари зберігають статус українських</p>
<p>6. Тимчасове ввезення - це митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення <i>ввозять</i> для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і <i>підлягають</i> реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання</p>	<p>Статус товарів - іноземні товари, поміщені в митний режим тимчасового ввезення, зберігають статус іноземних товарів</p>
<p>7. Тимчасове вивезення - це митний режим, відповідно до якого українські товари або транспортні засоби комерційного призначення вивозять за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання</p>	<p>Статус товарів - українські товари, поміщені в митний режим тимчасового вивезення, зберігають статус українських товарів</p>

1	2
<p>8. Митний склад - це митний режим, відповідно до якого іноземні або українські товари зберігають під митним контролем із умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами (митом, акцизний збір, податок на додану вартість, збір за знаходження товарів під митним контролем) і без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ліцензування, обов'язкова сертифікація)</p>	<p>Статус товарів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - іноземні товари, поміщені в митний режим митного складу, зберігають статус іноземних товарів; - українські товари, поміщені в митний режим митного складу, втрачають статус українських товарів із моменту відшкодування сум податку на додану вартість
<p>9. Вільна митна зона – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари ввозять на територію вільної митної зони та вивозять з цієї території за межі митної території України із звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а українські товари ввозять на територію вільної митної зони з оподаткуванням митними платежами та застосуванням заходів нетарифного регулювання. Товари, поміщені в митний режим вільної митної зони, протягом усього строку перебування в цьому режимі перебувають під митним контролем.</p> <p>Види ВМЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ВМЗ сервісного типу; - ВМЗ комерційного типу; - ВМЗ промислового типу 	<p>Статус товарів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • іноземні товари зберігають статус іноземних товарів; • товари, виготовлені (вироблені, одержані) у вільній митній зоні, мають статус іноземних товарів, їх вважають такими, що поміщені в митний режим вільної митної зони; • українські товари, поміщені в митний режим вільної митної зони, отримують статус іноземних товарів
<p>10. Безмитна торгівля – це митний режим, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізовані для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску (пунктах</p>	<p>Статус товарів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • іноземні товари, поміщені в цей режим, зберігають статус іноземних товарів; • українські товари, поміщені в цей режим, отримують статус іноземних товарів;

1	2
<p>контролю) через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення, і на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт та експорт таких товарів, і без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.</p> <p>Різниця режиму безмитної торгівлі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - від режиму митний склад – не для зберігання товару у визначений строк, а найшвидшого його продажу; - режиму імпорт – реалізація товару без справляння мита, податків і застосування методів нетарифного регулювання на митній території; - товари призначені для продажу <i>тільки фізичним особам</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • українські товари, що не призначені для реалізації в магазині безмитної торгівлі та необхідні для забезпечення його функціонування, допускають у приміщення такого магазину (випускають із нього) із письмовим інформуванням митного органу без зміни їхнього митного статусу та приміщення в митні режими; • українські та іноземні товари, які використовує магазин безмитної торгівлі в рекламних і/або презентаційних цілях і не призначені для реалізації таким магазином, розміщують у магазині безмитної торгівлі в тому самому порядку та на тих самих умовах, що і товари, призначені для реалізації
<p>11. Переробка на митній території - це митний режим, відповідно до якого іноземні товари піддають у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності за умови подальшого реекспорту продуктів переробки</p>	<p>Статус товарів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • іноземні товари, поміщені в цей режим, зберігають статус іноземних товарів; • продукти переробки, залишки (відходи), виготовлені (одержані) в процесі здійснення операцій із переробки іноземних товарів, мають статус іноземних товарів, їх вважають такими, що поміщені в митний режим переробки на митній території; • українські товари, що використовували в процесі переробки іноземних товарів на митній території України, отримують статус іноземних товарів у момент вивезення продуктів переробки за межі митної території України

1	2
<p>12. Переробка за межами митної території України - це митний режим, відповідно до якого українські товари піддають у встановленому законодавством порядку переробці за межами митної території України без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності за умови повернення цих товарів або продуктів їхньої переробки на митну територію України в митному режимі імпорту</p>	<p>Статус товарів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • українські товари, поміщені в цей режим, набувають статусу іноземних товарів із моменту їх фактичного вивезення за межі митної території України; • продукти переробки, виготовлені (одержані) у процесі здійснення операцій із переробки товарів, мають статус іноземних товарів, їх вважають такими, що поміщені в митний режим переробки за межами митної території
<p>13. Знищення або руйнування – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари під митним контролем знищують або приводять до стану, який виключає можливість їх використання, з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт цих товарів, і без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності</p>	<p>Статус товарів – тільки для іноземних товарів</p>
<p>14. Відмова на користь держави – це митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від іноземних товарів на користь держави без будь-яких умов на свою користь</p>	<p>Статус товарів – тільки для іноземних товарів.</p> <p>Зазвичай це:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виставочне майно, рекламна продукція та інші подібні товари (повернення яких матеріально збиткове); – товари, майно, валюта і цінності, безхазяйне майно та інші предмети, за яким не звернувся власник до кінця строку їх зберігання під митним контролем

Навчальний посібник

Берестов Ігор В'ячеславович,
Куценко Максим Юрійович,
Пестременко-Скрипка Оксана Сергіївна
та ін.

ОСНОВИ МИТНОЇ СПРАВИ НА ТРАНСПОРТІ

Частина 1

Відповідальний за випуск Огар О. М.

Редактор Ібрагімова Н. В.

Підписано до друку 04.06.2025 р.

Умовн.-друк.арк. 8,0. Тираж . Замовлення № .

Видавець і виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Феєрбаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.